

סימן יוד

שחיטת הפסח, אכילתו ואמירת ההלל שעליו

ופטורים מעשות פסח שני ואחרונים שרכו עד שלא נמצא בו כזית לכל אחד אינן אוכלין והיביים לעשות פסח שני" 9 — [הרי יוצא מזה ששחיטת הפסח ואכילתו הם „מצוה אחת" — וא"כ למה מחלקם הרמב"ם לשתי מצוות שונות?

ויתירה מזו: אפילו לפי הדעות¹⁰ שאין אכילת הפסח מעכבת את ההקרבה, אבל הרי התוכן, התכלית של מצות הקרבת הפסח קשורה עם אכילת הפסח, שהרי הפסח „לא בא מתחילתו אלא לאכילה" 11 — ולכן „הפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה" כי „כשנצטווה עיקר פסח לאכילה נצטווה" 12 — וא"כ למה לא יצטרפו למצוה אחת? ומתוך ע"ז ר"א בן הרמב"ם¹³, שהחלוקה לשתי מצוות היא מחמת שהשחיטה תלויה בזמן אחד והאכילה — בזמן אחר: מצות השחיטה היא ביום ארבעה עשר, ומצות האכילה היא בליל חמשה עשר¹⁴, ועוד ענין מחלק ביניהם: שחיטת הפסח

א. הרמב"ם בסה"מ צ"י מונה שתי מצוות בקרבן פסח: מצוה אחת — „לשחוט שה הפסח ביום ארבעה עשר בניסן בין הערביים והוא אמרו יתעלה² ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים" 3, והשני⁴ — „לאכול כבש הפסח בליל חמשה עשר מניסן בתנאיו הנזכרים.. והוא אמרו⁴ ואכלו את הבשר בלילה הזה גו'".

ומקשים ע"ז⁵: הרמב"ם בעצמו קבע הכלל⁶ ש„כל מה שבא לחכמים בו מאמר כי הענין פלוני ופלוני מעכבין זא"ז הדבר ברור כי הוא מצוה אחת.. וכן כל אשר יתבאר לך כי התכלית המבוקש לא יגיע בחלק אחד מאלו החלקים אז ג"כ הדבר ברור כי קבוצם הוא הענין אשר ימנה" 7. והרי מכיון שבקרבן פסח פוסק הרמב"ם שבלי אכילת הפסח אין שייכת מצות ק"פ — „נמנו עליו (על קרבן הפסח ש„אינו נאכל אלא למנויו" 8) וחזרו אחרים ונמנו עליו ראשונים שיש להם כזית אוכלים

(1) מ"ע גה"נו. וכ"ה בחינוך מצוה ה"ו. וכן מנו כל מוני המצות (מלבד הרס"ג — לדעת הר"פ פערלא מ"ע מז.) — בהבא לקמן עיי"ג כ צל"ח לפסחים (על אתר כמסומן לקמן) וכן בשיטה מקובצת (להר"י גרשוני). (2) בא יב, ו. (3) בסה"מ צ שלפנינו ליתא התיבות „והוא אמרו.. ושחטו כו' *", אבל כ"ה בהוצאת העליר וקאפאח (וכן הובא בהמקור בל' ערבי). וכן מסתבר שהרי בכל המצות הביא הרמב"ם המקור מהכתוב. וכן הביאו במנין המצות שבראש ספר היד. (4) בא שם, ת. (5) ר"ד הבבלי בס' מעשה נסים סי' ה. ועד"ז הקשה במעין החכמה — ראה לקמן הערה 23. (6) סה"מ צ שורש יא. (7) כן הובא בס' מעשה נסים שם. ובסה"מ צ שלפנינו הוא בשינוי ל' קצת. (8) משנה זבחים נו, ב. (9) רמב"ם הל' ק"פ פ"ב הי"ד. כדעת חכמים פסחים עח, ב. ר"ד הבבלי הביא שם דין הנ"ל, וגם מה שפסק הרמב"ם (שם פ"ד ה"ב) דבנטמא בשר זרק את הדם לא הורצה (וחייב בפסח שני כדעת חכמים שם). וראה לקמן הערה 16. (10) ר"י ור"י בפסחים שם ואילך. (11) משנה פסחים עו, ב. (12) פרש"י שם. ובפרש"י שם (עח, ב. במשנה): דעיקר פסח לאכילת אדם קאתי. ול' הרמב"ם שם: שאין הפסח בא אלא לאכילה. (13) בספר מעשה נסים שם. (14) ועיין ביראים סי' תה (בהשלם — סי' תטו) שמדגיש שזמנם אינם שווין. וכ' המפרשים (ברית משה לסמ"ג שם. ועוד) שכוון לתרץ קושיא זו (וראה תועפות ראש שם. ועוד). * ואולי נגרמה ההשטמה (בטעות?) ע"ז שבריש הל' ק"פ לא הביא הכי „ושחטו". וראה בברית משה לסמ"ג (מ"ע רכג סוסק"א) שהניח זה בצ"ע.

הערה 1: צל"ח לפסחים.. בשיטה מקובצת: לא נעתקו מפני האריכות.

הערה 9: כדעת חכמים פסחים עח, ב: דתניא נמנו עליו חבורה אחת וחזרו ונמנו עליו חבורה אחרת ראשונים שיש להם כזית אוכלין ופטורין מלעשות פסח שני אחרונים שאין להם כזית אין אוכלין והיביין לעשות פסח שני, רבי נתן אומר אלו ואלו פטורין מלעשות פסח שני שכבר נזרק הדם.

שם: הרמב"ם (שם פ"ד ה"ב): וז"ל: בשר הפסח שנטמא ונודע לו קודם זריקה אע"פ שהאימורין טהורין לא יזרוק את הדם שאין הפסח בא אלא לאכילה ואם זרק לא הורצה כו'.

שם: והייב בפסח שני כדעת חכמים שם: במשנה: נטמא בשר וכו' אינו זורק את הדם וכו' (רש"י: אפילו לר"א דעיקר פסח לאכילת אדם קאתי), ובגמ': אמר רב גידל אמר רב אם זרק הורצה (רש"י: ופטור מלעשות פסח שני). והא בעינן אכילה, אכילה לא מעכבא (רש"י: כפרה בדיעבד).. רב דאמר כו' נתן דאמר אכילת פסחים לא מעכבא וכו'.

הערה 10: ור"י בפסחים שם ואילך: שם עט, א: ואיבעית אימא רב דאמר (רש"י: אם זרק הורצה) כו' יהושע (רש"י: דאית לי' אכילת פסחים לא מעכבא) דתניא ר"י אומר.. נזיר ועושה פסח.. נטמא בשר וחלב קיים אין זורק את הדם ואם זרק הורצה (רש"י: דהני לא מעכבי) וכו'.

לימנות כמצוה אחת, כמו שהרמב"ם בעצמו כותב בשרשי המצות¹⁷, שאפילו החלקים שאינם מעכבין זא"ז פעמים יהיו מצוה אחת כשיהי' הענין אחד". גם הטעם ששחיטת הפסח ואכילתו הן מצוות שונות — כי כל אחת מהן יש לה זמנה, טעון ביאור, שהרי מצינו כמה מצוות¹⁸ שפרטי המצוות נפרדים בזמני חיוביהם (ואינם מעכבים זה את זה)¹⁹, ומ"מ מנאם הרמב"ם למצוה אחת²⁰. ויובן זה בהקדים עוד שאלה שיש לשאול בזה: בקרבן חטאת כתוב²¹, "תשחט החטאת גו' הכהן

היא מצוה שיש בה כרת ואילו אכילתו היא כשאר מ"ע, שאינן בכרת: אם הקריב את קרבן הפסח בזמנו ולא אכלו בליל ט"ו, קיים מצות שחיטת הפסח ופטור מכרת¹⁶, וגם אין עליו להביא קרבן פסח שני¹⁶.

ב. אבל עדיין אי"ז מרווח: לפי הר"א בן הרמב"ם מכואר (בעיקר) שלדעת הרמב"ם אין אכילת הפסח בפועל מעכבת, אבל מכיון שמכל מקום האכילה היא תכלית שחיטת הפסח (ולכן צריך להיות ראוי לאכילה בשעת הקרבתו), הי' להן

(15) וכן מבואר מלשון הרמב"ם שבמ"ע נה, ובהל' ק"פ פ"א ה"ב כ' דין כרת בפסח, ומי שעובר על ציווי זה ולא יקריבוהו בזמנו כו'. משא"כ במ"ע נו, וברפ"ח שם. וכן מוכח מכ"מ בדברי הרמב"ם. (16) ולפי"ז צ"ל שס"ל שהדין שנמנו עליו וחזרו אחרים ונמנו — זה שאחרונים שלא נמצא בו כזית לכ"א אינן אוכלים כו' הוא דין בשחיטתו, היינו דאם בעת שחיטתו אינם ראויים לאכול בו כזית * לא חל מתחילה המינוי שלהם (דאין שוחטין אלא למנויו — רמב"ם שם רפ"ב). וגם הדין שבפ"ד ה"ב שם, בנטמא בשר הפסח דאם זרק לא הורצה הוא לפי שנוסף על דעת ר' נתן (אליבא דרב) שם דבעינן שיהי' גברי דחוי לאכילה בשעת שחיטה וזריקה, ס"ל להרמב"ם (אליבא דרבנן שם) דבעינן שגם הבשר יהי' חוי לאכילה, אבל האכילה בפועל לא מעכבא. וכ"כ גם בלחם משנה שם פ"ג ה"ד. וראה צפע"נ הל' מתנות עניים פ"ב הי"א (לו, ב). ולפי"ז צ"ל, או שר"ד הבבלי לא ס"ל כן בפירוש דברי (רבנן ו) הרמב"ם, וכמו שהאריך בזה בביאור הרי"ף פערלא בסהמ"צ לרס"ג מ"ע מז (שלדעתו הר"ד הבבלי ורש"י והר"י, ס"ל דאכילת פסח מעכבא, ואם לא הי' אנוס בזה גם חייב כרת), או שס"ל דגם עיכוב כזה (שהבפועל אין מעכב) מורה שהיא מצוה אחת (כדלקמן בפנים). (17) סהמ"צ שורש יא. וכמ"ש ר"ד הבבלי שם, שגם לדעת ר"נ כו' שאכילתו אינו מעכב מוכח שהיא מצוה א'. (18) כמו בק"ש שחרית וערבית, תמידים בבוקר ובין ערביים, קטורת כו'. (19) ל' הרמב"ן בסוף סהמ"צ: "... שהן מצוות אינן מעכבות זו את זו וזמנה של זו לא זמנה של זו". ולכן מנאן לשתי מצוות. (20) בסהמ"צ: ק"ש** — מ"ע י"ד, קטורת — מ"ע כח. תמידין — מ"ע לט. (21) צו ו, יח"ט. כתובים אלה הביא המעיי"ח * וכידוע דעת הרמב"ם (שם פ"ב ה"ג) דאם אין כ"א יכול לאכול כזית אין שוחטין ולא כדעת רש"י פסחים צא, א (במשנה): לאכול כזית בין כולם. כהובא בכ"מ שם. ** ראה שאג"א סי' יב. ושם: ראפי' את"ל דק"ש של יום זמנה כל היום וק"ש של לילה זמנה כל הלילה, מ"מ כיון דשל יום אין זמנה בלילה ושל לילה אין זמנה ביום ה"ל מ"ע שהז"ג.

הערה 15: שבמ"ע נה: וז"ל: ולא יקריבוהו בזמנו חייב כרת. שם: ובהל' ק"פ פ"א ה"ב: וז"ל: ומי שביטל מצוה זו בזדון ועבר יום ארבעה עשר ולא הקריב הרי זה חייב כרת. שם: במ"ע נו וברפ"ח שם: שם קאי במצוות אכילת הפסח. הערה 16: בלחם משנה שם פ"ג ה"ד: ברמב"ם שם: חבורה שאבד פסחה ואמר לאחד צא ובקש ושחוט עלינו, הלך ומצא פסח שאבד ושחטו והם לקחו פסח אחר ושחטוהו... אין ידוע איזה מהן נשחט ראשון או ששחטו שניהן כאחת הוא אוכל משלו והן אינן אוכלין עמו ושלחן יצא לבית השריפה ופטורין מלעשות פסח שני. ובלח"מ: פירש רש"י (פסחים צח, ב ד"ה ופטורין) דממה נפשך בראשון נמנו ואכילת פסחים [ברש"י לפנינו: ואכילה] לא מעכבא, ע"כ. משמע לכאורה דמתניתין אתיא כמ"ד אכילת פסחים לא מעכבא, וקשה דא"כ איך רבינו ז"ל פסקה להך מתני' הא איהו פסק לקמן פ"ב דלא כרב דאמר בכיצד צולין (דף ע"ח) דאם זרק הורצה משום דאכילת פסחים לא מעכבא והוא ז"ל כתב אם זרק לא הורצה. וי"ל דמאי דקאמר רב דאכילת פסחים לא מעכבא הוא שאפילו הבשר טמא בשעת זריקה לא איכפת לן מידי ובהא לית הילכתא כוותי', אלא צריך שבשעת זריקה יהי' ראוי לאכול, אבל אם בשעת זריקה ראוי לאכול אע"פ שלא אכל אחרי כן לא מעכבא. שם: וראה צפע"נ הל' מתנות עניים פ"ב הי"א (לו, ב): וז"ל: כר"ג דאמר דאכילה לא מעכבא אך רבינו לא ס"ל כן

הערה 20 בשוה"ג: ראה שאג"א סי' יב: וז"ל: וראיתי לבעל מג"א בא"ח סימן נ"ח שכ' כתב הכ"מ ספ"א יש שואלים מ"ש דדרשינן כל זמן שבני אדם שוכבי' גבי ק"ש של לילה, גבי ק"ש של יום נמי נדרוש ובקומך כל זמן שב"א קמי' דהיינו כל היום, ותי' דאה"ב דהא אמר הקור' מכאן ואילך לא הפסיד הברכות, ואלו לא היה זמן ק"ש היו ברכותיו לבטלה, והא דאמר בשעה שב"א קמים אסמכת' בעלמא הוא כו'. והקשה עליו בעל מג"א דלדבריו ק"ש מדאורי' זמנה כל היום וכל הלילה. וה"ל מ"ע שלא הז"ג דומיא דתפלה כמ"ש בסי' ק"ו ס"ב ובגמ' אית' בהדיא דה"ל מ"ע שהז"ג. ע"כ. הנה אף שבאמת

הערה 15: שבמ"ע נה: וז"ל: ולא יקריבוהו בזמנו חייב כרת. שם: ובהל' ק"פ פ"א ה"ב: וז"ל: ומי שביטל מצוה זו בזדון ועבר יום ארבעה עשר ולא הקריב הרי זה חייב כרת. שם: במ"ע נו וברפ"ח שם: שם קאי במצוות אכילת הפסח. הערה 16: בלחם משנה שם פ"ג ה"ד: ברמב"ם שם: חבורה שאבד פסחה ואמר לאחד צא ובקש ושחוט עלינו, הלך ומצא פסח שאבד ושחטו והם לקחו פסח אחר ושחטוהו... אין ידוע איזה מהן נשחט ראשון או ששחטו שניהן כאחת הוא אוכל משלו והן אינן אוכלין עמו ושלחן יצא לבית השריפה ופטורין מלעשות פסח שני. ובלח"מ: פירש רש"י (פסחים צח, ב ד"ה ופטורין) דממה נפשך בראשון נמנו ואכילת פסחים [ברש"י לפנינו: ואכילה] לא מעכבא, ע"כ. משמע לכאורה דמתניתין אתיא כמ"ד אכילת פסחים לא מעכבא, וקשה דא"כ איך רבינו ז"ל פסקה להך מתני' הא איהו פסק לקמן פ"ב דלא כרב דאמר בכיצד צולין (דף ע"ח) דאם זרק הורצה משום דאכילת פסחים לא מעכבא והוא ז"ל כתב אם זרק לא הורצה. וי"ל דמאי דקאמר רב דאכילת פסחים לא מעכבא הוא שאפילו הבשר טמא בשעת זריקה לא איכפת לן מידי ובהא לית הילכתא כוותי', אלא צריך שבשעת זריקה יהי' ראוי לאכול, אבל אם בשעת זריקה ראוי לאכול אע"פ שלא אכל אחרי כן לא מעכבא. שם: וראה צפע"נ הל' מתנות עניים פ"ב הי"א (לו, ב): וז"ל: כר"ג דאמר דאכילה לא מעכבא אך רבינו לא ס"ל כן

קלים... אכילתם גם כן נגדרת אחר המצוה" 23. —
 וא"כ אינו מוכן למה מנה הרמב"ם את אכילת הפסח
 כמ"ע בפ"ע ולא כפרט מהמצוה הכללית דאכילת
 קדשים 24 [שפסח הוא ג"כ קדשים (קלים)] 25 ?
 והביאור בזה: הרמב"ם עצמו מסביר את זה

המחטא אותה יאכלנה, ומ"מ אין הרמב"ם מונה
 אכילת החטאת כמ"ע בחטאת בפני עצמה, אלא
 כוללה ביחד עם אכילת שאר קדשים 22 [—, שצוה
 הכהנים לאכול בשר קדשים כלומר החטאת והאשם
 שהם קדשי קדשים כו' ושאר קדשים כלומר קדשים

(כבהערה 23). (22 מ"ע פט, 23) לכאור' כן צריך לפרש גם בדברי מעיין החכמה, ובחטאת נמי כתיב תשחט החטאת
 וכתוב הכהן המחטא אותה יאכלנה וכן באשם ובשלמים ואפ"ה לא נחשבו השחיטה והאכילה לשני מצות". ותמוה: דהרי הרמב"ם
 מנה במ"ע בפ"ע (מ"ע סד) שיהי' מעשה קרבן חטאת על התואר הנזכר כו' (ובחינוך מצוה קלח). וכן באשם ובשלמים (מ"ע
 סה"סו. ובחינוך מצוה קמ, קמא), ומנה במ"ע בפ"ע (מצוה פט. ובחינוך קב) אכילתם*, ועכ"ל כוונתו שלא מנה אכילת כ"א
 מצוה בפ"ע, או שבזה לא קאי לדעת הרמב"ם (והחינוך). אמנם קושייתו היא (לא שגם אכילת פסח תוכלל במ"ע דאכילת
 קדשים כהקושיא בפנים, כ"א ע"ד קושיית הר"ד הבבלי): ,וצריך טעם לפי דעתי למה יש למנות שחיטת הפסח ואכילתו לשני
 מצות אחרי שאנו מצווים על אכילתו א"א לכזית בשר בלא שחיטה ובחטאת נמי כו' (כנ"ל)". ומל' זה (א"א לכזית בשר כו')
 משמע שקושייתו היא בנוגע לשחיטתו, משא"כ בחטאת כו' נמנה מעשה החטאת ולא שחיטתו (ראה מהר"ם שיק רמ"ע ה').
 24) ואף שדעת הרמב"ם בזה צ"ע: אם מצות אכילת קדשים היא רק זה שנאכלת לכהנים, וכדמוכח מלשונו בהל' מעה"ק רפ"י
 (הקדשים שאוכלין אותן הכהנים) או גם זה שנאכלת לבעלים (כדעת רש"י פסחים נט, א ד"ה בשאר. וברמב"ן בהשלמות
 לסהמ"צ מ"ע א) — ראה בזה מנ"ח מצוה קב. בית האוצר מע' א כלל קנח. קסב. צפע"נ נדרים ט, ב. (ולמעיר מל' שם: ועי'
 מש"כ רבינו בסהמ"צ דאכילת זרים בקדשים קלים כו'). חמד"י מ"ע פט. ועוד — הרי בכל אופן מובן שאכילת פסח היא מצוה
 ומכיון שהיא קק"ל למה לא נכלל במ"ע הכללית דאכילת קדשים (דאף שיש ע"ז ציווי בפ"ע הרי גם בחטאת ואשם יש בכ"א
 ציווי בפ"ע). 25) קושיא זו יש להקשות בין אם נאמר דמצות אכילת ק"פ היא פרט בהקרבנות (כסברת ר"ד הבבלי), דהרי
 * ועפ"ז צ"ע במש"כ (בדעת הרמב"ם (והחינוך) עכ"פ) בבית הלוי (ח"א ס"ב) שתפט בקושיית מעיה"ח שבחטאת מנה הכל (עשייתו
 ואכילתו) במצוה אחת (וכן בברית משה שם שכי': כיון דשחיטה ואכילה בומן א' ע"כ נמנה לאחת) וע"ז תירץ דבכל הקרבנות לא
 הוי מצוה רק שיהי' הקרבן נאכל ולא על האדם ומשה' הוי אכילתו פרט א' ממצות שבאותו קרבן וכמו הקטרת אימורין (אבל בפסח
 הוי החיוב על האדם) — שהרי להרמב"ם (והחינוך) מצות אכילתו לכהנים אינו פרט ממעשה הקרבן, אלא מ"ע כללית בפ"ע.

כפול הרי דבמצות אכילת קדשים לא בעינו כזית. שוב מצאתי
 בספר דורש לצינו דרוש א' שחקר במצות אכילת קדשים אי
 בעי כזית והביא להך דהגיעני כפול, ודחק א"ע לדחותה, ולדידי
 נראה ברור דלא בעי כזית. והחילוק שיש בין מצות אכילת
 קדשים למצות אכילת פסח דבעי דוקא כזית, נראה פשוט
 דבפסח ומצה הוי החיוב על האדם והוא מחוייב לאכול פסח
 ומש"ה אם אכל פחות מכזית לא שמי' אכילה והוי כלא אכל
 פסח, אבל מצות אכילת קדשים הא לא הוי המצוה כלל על
 אדם מיוחד דהא לא הוי חיובא אקרקפתא דגברא רק המצוה
 דבשר קדשים יהיו נאכלין ומי שיש לו בשר קודש הרשות בידו
 ליתנו לאחר לאכלו, וג"כ מקויים מצוה זו וא"כ הרי גם באכל
 כל אחד פחות מכזית מ"מ הא הקדשים נתאכלו. ובחילוק זה
 מיושב לנו דברי הרמב"ם במנין המצות דבקרבת פסח מנה
 שחיטתו ואכילתו לשתי מצות ובחטאת מנה הכל במצוה אחת
 והקשה במעייני החכמה דמה בין זה לזה, ובדברינו יובן היטב
 דבכל הקרבנות לא הוי המצוה רק שיהי' הקרבן נאכל ולא על
 האדם, ומש"ה הוי אכילתו פרט אחד ממצות שבאותו קרבן
 וכמו הקטרת אימורין דאינו נחשב למצוה אחרת בפני עצמו,
 אבל בפסח הוי החיוב על האדם ולא שייך כלל לעשיית הקרבן
 ומש"ה הוי ב' מצות ומש"ה בכל הקרבנות לא בעינו כזית.
 הערה 24: בהל' מעה"ק רפ"י: וז"ל: אכילת החטאת והאשם
 מצות עשה... והוא הדין לשאר הקדשים שאוכלין אותן הכהנים
 שאכילתן מצוה.

שם: כדעת רש"י פסחים נט, א ד"ה בשאר... דכתיב ואכלו
 אותם אשר כופר בהם אלמא אכילת קדשים עשה היא בין
 הנאכלים לכהנים בין הנאכלים לישראל.

שם: וברמב"ן בהשלמות לסהמ"צ מ"ע א: ובגמרא פסחים
 (נט, א) אמרו רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר

אין דברי הכ"מ נכונים בזה, ואין כאן מקומו, מ"מ קושיא זו
 של המ"א עליו לאו כלום הוא, דאפי' את"ל דק"ש של יום
 זמנה כל היום ושל לילה זמנה כל הלילה, מ"מ כיון דשל יום
 אין זמנה בליל' ושל ליל' אין זמנ' כל היום אלא עד הנץ החמ'
 לחד, ה"ל מ"ע שהו"ג ונשים פטורים וכמש"כ וכו'. ע"ש.

הערה 23: ראה מהר"ם שיק רמ"ע ה: וז"ל: והמעיי"ח הקשה
 מ"ש דבשאר קרבנות לא נמנה השחיטה למ"ע בפ"ע וכאן נמנה.
 וראיתי בס' כרם שלמה בי"ד סי' א' שתי' דפסח שאני דקבע
 התורה זמן לשחיטתו משא"כ בשר קרבנות. ולענ"ד אין זה
 מספיק דכיון דקודם חצות פסול ע"כ הוכרח לקבוע זמן והוי
 זה דין מדיני פסח, ודינים אינם נמנים למ"ע בפ"ע. וכ"ש
 דקשה לדעת החינוך סי' פ"ט שכ' דלאו דלא תשחט על חמץ
 וגו' כולל ג"כ שלא לשחטו קודם חצות. עיי"ש. אמנם גוף הקו'
 תמהני על המעיי"ח מאי קשיא לי' הרי בכלל הקרבנות מונה
 מ"ע החיוב המחוייב אם עולה אם חטאת, עי' במצוה קכ"א
 וקכ"ח והרמב"ם מונה החיוב על המביא ושוב מ"ע על הכהנים
 המקריבים עי' במצוה קט"ו. והרמב"ן במנין המצות בשורש י"ב
 פליג ע"ז, כיון דהבעלים מחוייבים להביא ואינו כשר אלא ע"י
 כהנים, ממילא עכ"ה הם מחוייבים, עכ"פ פסח דלא נמנה חיובו
 אלא במצות שחיטה, דהיינו שכל אחד מישראל יהי' לו לכל
 הפחות חלק בפסח וישחטנו הוא או שלוחו, וזה עיקר חיובו
 יותר מאכילה, דאיכא למ"ד דאין האכילה מעכב ואינו חייב
 כרת אלא על מניעת שחיטתו, וא"כ בוודאי צריך זה למ"ע
 משא"כ בשאר קדשים כיון דכבר מנה חיובו ועשייתו איך ימנה
 השחיטה מה לי שחיטה מה לי זריקה והקטרה.

שם בשוה"ג: בבית הלוי (ח"א ס"ב): וז"ל: נראה דבמצות
 אכילת קדשים לא בעינו שיהי' דוקא כזית, וראי' לזה מהא
 דאיתא בפסחים דף ג' גבי חילוק לחם הפנים שהי' מגיע להם

בפני עצמה. וכן הוא גם בנוגע לשחיטתו של קרבן הפסח.²⁸

כסגנון אחר קצת (ובהתאם לתוכן דברי הר"א בן הרמב"ם): מכיון שמצות השחיטה נאמרה ביחד (ובקישור) לזמנה המיוחדת, ומצות האכילה תלויה ונצטוו עלי' ביחד עם זמן אחר המיוחד לה ועם עוד אופני אכילה²⁹, מובן שחילוק זה בזמן בין שחיטת הפסח ואכילתו אינו הענין הכללי דאכילת קדשים

בדיוק לשונו, "שצונו לאכול בשר הפסח בליל חמשה עשר מניסן בתנאי הנזכרים והוא שיהי' צלי ושיאכל בבית אחד ושיאכל על מצות ומרורים והוא אמרו ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו"²⁶. דהיינו שבוה שהתורה ציוותה על מספר תנאים וגדרים במצות אכילת הפסח (דלא כבקרבתן חטאת שכתוב בו סתם, הכהן המחטא אותה יאכלנה, וכיו"ב בקרבנות אחרים), בזה חילקה התורה את חיוב אכילת הפסח כמצוה

גם בחטאת וכו' אף דבאכילת כהנים נשלמה הכפרה (כמ"ש בסהמ"צ שם) נכלל במ"ע דאכילת קדשים ולא כחלק ממעשה ההקדשה כו' כנ"ל הערה 23. וגם לפי דעת ר"א בן הרמב"ם שאינו חלק ממצות הקרבת הפסח, מכיון שהיא אכילת קדשים אפשר שתוכלל במ"ע דאכילת קדשים (לא רק כנגרר אחר המצוה כקק"ל). (26) וכן ברפ"ח מהל' ק"פ, אכילת בשר הפסח בליל חמשה עשר מצות עשה" הביא כל המשך הכתוב שנאמר, "ואכלו את הבשר... יאכלוהו". וכן כשמאן לפני הל' ק"פ (שג"ז מהרמב"ם) כ', "לאכול בשר הפסח על מצוה ומרור בליל חמשה עשר", וגם במנין המצות שבראש ס' היד (אף שנכתב בקיצור הכי נמרץ, דייק וכו'): "לאכול בשר הפסח צלי בליל חמשה עשר שנאמר ואכלו את הבשר וגו'". ופשוט שכוונתו גם לסיום הכתוב, "ומצות על מרורים יאכלוהו". וצע"ק מה שלפני הל' ק"פ השמיט, "צלי" ובמנין המצות שם לא כ' מצות ומרורים בפירוש. (27) וכן בריש הל' ק"פ, "מ"ע לשחוט את הפסח בארבעה עשר לחודש ניסן אחר חצות". ובמנין המצות שלפנ"ו, "לשחוט את הפסח בזמנו". אבל במנין המצות שלפני ס' היד כ', "לשחוט הפסח שנאמר ושחטו אותו כל קהל גו'". ולא כ' זמנו. וכנראה סמך על סיום הכ'. (28) ראה עד"ז בביאור הרי"פ פערלא שם בתחילתו. (29) והיינו שזמן כ"א נאמר ביחד עם עצם המצוה — משא"כ בהמצות שהובאו לעיל (הערה 18, 20) מכיון שתוכן א' להם בב' הזמנים (ראה חמד"י במ"ע נו) נאמר הציווי שלהם בציווי א' ואח"כ מפרט הזמנים, ראה בסהמ"צ במקומו (בק"ש: ודברת במ, ואח"כ בשכבך ובקומך; קטורת: והקטיר עליו אהרן קטורת (ואח"כ) בבקר גו'; בתמידין: את קרבני לחמי... תשמרו להקריב (ואח"כ) את הכבש אחד תעשה בבוקר גו'. וגם לפי סהמ"צ שם שהביאו מהכ', "שנים ליום", הרי מתחילה נאמר שהמצוה היא שנים ליום ואח"כ מפרט זמנם, את הכבש אחד גו'".

שם: קסב: וז"ל: ואולם מצאתי ברעיא מהימנא בהר (דף ק"ט ע"א) ד"ה פקודא בתר דא לתת ללויים ערים לשבת דחשוב שם פקודין שהם בקדשים, ונאמר שם בזה"ל: פקודא ט"ז, אכילת קדשים כמשפט לכהנים. פקודא י"ז, אכילת שירי מנחות. עכ"ל. ויותר מזה לא חשב במצות אכילת קדשים וא"כ מוכח דאכילת קדשים קלים דבעלים איננה מצוה מדלא חשבה. ולישנא דאכילת קדשים כמשפט לכהנים מוכח להדיא דאכילת הבעלים איננה מצוה. ואולם מאי דחלק הרע"מ אכילת הכהנים עצמן לב' מצות ומנה אכילת קדשים לחוד [והכוונה אובחים ועופות] ואכילת שירי מנחות לחוד הוא דבר הצ"ע ולא ידעתי לו טעם לכאורה.

שם: חמדת ישראל מ"ע פמ: וז"ל: מצוה פט שציות הכהנים לאכול בשר קדשים כלומר החטאת והאשם וכו', אבל אין אכילת ק"ק ותרומה כאכילת חטאת ואשם כי אכילת הבשר הזה מן החטאת והאשם בהם תשלום כפרת המתכפר ובא לשון הציווי באכילתם מה שלא בא בקק"ל ותרומה, ולפיכך הוא נגרר אחר המצוה והאוכל אותם עושה מצוה. עכ"ל (הרמב"ם). דבריו ז"ל הם מקושי ההבנה. אמנם ביאור דה"ק נראה לפענ"ד דהחילוק בין חטאת וקק"ל דהתם אכילתו חובה כיון דבוה נשלם הכפרה, משא"כ בקק"ל גהי דאם אוכלין עושין מצוה אבל אין המצוה מוכרחת, ולכן לא נאמר בה ציווי, ומצוה זו רשות היא בידם לעשותה או שלא לעשותה, והאוכל עושה מצוה וכו'. עיי"ש שקו"ט בארוכה.

הערה 29: ראה חמד"י במ"ע נו: וז"ל: כמו ששמעתי מפ"ק אדמו"ר הגה"ק מסאכאטשאו. דק"ש שחרית וערבית

אף מחוסר כיפורים בשאר ימות השנה שטובל ואוכל בקדשים לערב יאמר שמקריב לאחר תמיד של בין הערבים כדי שיאכל בקדשים, והקשו עליו מכדי האי עשה, נתבאר כי אכילת הקדשים לבעלים ולראוי לאכלן עשה וכמו שהוא עשה לכהנים בחטאות ובאשמות כך הוא בבעלים בחלק הראוי להם, וכבר זכרם בעל ההלכות, אמר, לאכול קדשים ומעשר שני בירושלים. שם: מנ"ח מצוה קב: שם מביא הגמרא פסחים ורש"י הנ"ל בהערה ופיענוחים, ושבצל"ח ביצה נסתפק בזה ובמחכ"ת נעלם ממנו דברי רש"י, ומביא מהרא"ש נדרים דף ד ע"ב ד"ה קשריא לה למיכל בקדשים שאכילת קדשים מ"ע, ועל כרחך בקדשים קלים מיירי, דק"ק אסור לנשים, אך הר"ן שם פירש דמיירי באכילת פסח, משמע להיפך, ומביא מ"ש הרמב"ן בהשלמות למ"ע א' הנ"ל, ומסיק: ובש"ס (פסחים שם) מקשה מאי אולמי' דהאי עשה כו' מבואר דעשה היא, ונהי דלא פסקינו כריב"ב מטעם אחר, עכ"פ מבואר דעשה זו נוהג בכהנים ובישראלים כו' ומקשה במנ"ח אמאי כתב הר"מ והחינוך דמצוה על הכהנים ולא כתבו דמצוה על כל ישראל.

שם: בית האוצר מנ"ח א כלל קנח: וז"ל: וע"ע בס' אור החיים עה"ת שמות פרשה כ"ט פסוק ל"ג ואכלו אותם אשר כופר בהם, וז"ל: פי' לצד שהם בעליו ולא לצד שהם כהנים והוא אומרו אשר כופר בהם כי אכילת שלמים לבעלים תפעיל הכפרה, ואפי' למשה אסורים הגם שאוכל החזה שאסור לאהרן. עכ"ל. הנה דס"ל ז"ל מפשוטו של מקרא שצריך שתהי' האכילה בבעלים דווקא [וע' יבמות (דף מ' ע"א) (ודף ל' ע"א) ועוד בכמה דוכתי דמהאי קרא דואכלו אותם אשר כופר בהם הוא דילפי' מצות אכילת קדשים בכל מקום] וכו'. ע"ש.

וכיו"ב), אלא זהו גדר במצוה זו — מצות שחיטת הפסח ענינה הוא שצריך לשחטו³¹, ביום ארבעה

שממילא ישנו גם במצוה זו (ע"ד שאנו מוצאים בקרבנות שהקרבנות צריכה להיות ביום³⁰ דוקא

ראה לב שמח בסהמ"צ שורש יא. קנאת סופרים סוף שורש ט' ובמ"ע לט. ביאור הרי"פ מ"ע ג"ד. בסופו. (30) רמב"ם רפ"ד מהל' מעה"ק. ומה שפרש"י בנוגע לק"פ (רפ"ו דפסחים — סה, ב) ד"ה שחיטתו וזריקת דמו — „אי אפשר אלא ביום דכתיב ביום צוותו כו' „ הוצרך לזה בשביל זריקת דמו שלכן העתיקו בהתחלת פירושו, כי הזמן דיי"ד בין הערבים נאמר רק ב, ושחטו אותו. וגם מש"כ (בהעלותך ט, ג) „בארבעה עשר יום בחודש הזה בין הערבים תעשו אותו“, הרי קאי על הנאמר בתורה לפני"ו. ובתורה מפורש בפרשת בא רק השחיטה. וראה רמב"ן בא שם, ו דהכ' בזמן הקרבת קרבן פסח מדובר בזמן שחיטה. ראה בארוכה שאג"א סי' יז ד"ה ועתה אבאר. (31) ועפ"ז מובן בפשטות מה שהרמב"ם הביא דוקא הכ' דפרשת בא „ושחטו אותו גו' " כמ"ע

.. להר"ם ז"ל דס"ל דהוי מצוה אחת היינו משום דהענין אחד וכו'. ע"ש.

שם: ראה לב שמח בסהמ"צ שורש יא: וז"ל: והרמב"ן. דשדי בה נגרא מק"ש וקטורת ושני תמידין שמנאן הרב עצמו כולם אחת ואחת, ואני אומר שאין הגדון דומה לראי' מפני כי אלו שלשתן ואם זמנה של זו אינה זמנה של זו ואינה מעכבת זו את זו. . . אעפ"כ הרמב"ם אינו מונה אותן אלא מצוה אחת, דמ"מ הכל מעשה אחד במקום אחד והמצוה עצמה זאת היא לעשות דבר אחד לחצאין מחציתה בזמן אחד ומחציתה בזמן אחר, ובתמידין הדבר מבואר דלשון הכתוב הוא, זה האשה אשר תקריבו לה' כבשים כו' שנים ליום כו' את הכבש אחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים כו', הרי בפירוש עשה שני הכבשים כאחד מצוה אחת ועל שניהם כאחד אמר זה האשה כו' והלק אותה לבוקר ולערב, והקטורת אף שאין זה מבואר בכתוב מ"מ חכמים אמרו מנה בכל יום מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, שלשונם זה משמע שהמנה לכל יום הוא המצוה ומתחלק לחצאין בבקר ובערב. . . ומלבד זה אלה כלן מעשה אחד כבש דבקר ודערב מעשה אחד ממש. . . וכן הקטורת העושה בשחר עצמו מבלי שום שינוי הוא הנעשה בערב וקריאת שמע של שחר היא עצמה של הערב, ובכל אלה יש לומר שהיום מתברר ויום הוא שנתחייב בזה ובזה והכל אחד.

שם: קנאת סופרים סוף שורש ט': וז"ל: . . . בק"ש שחובה לקרותה ערבית ושחרית וכן מצות הקטורת בקר וערב ושני תמידין בכל יום וכל אלה למצוה אחת יחשבו. . . אין ביניהם חילוף כלל, ומה שבא הציווי לכפול בשמירתן כמ"פ בכל יום אין זה מספיק שיתמנו לכמה מצוות כיון שאין שום הפרש בעצמות המצוה לא מצד החומר ולא מצד הצורה ולא מצד הפעולה שיוחדו כולן מבלי שינוי והבדל. . . ולקמן בשורש י"ג העלה הרב שהמצוות לא ירבה מספרן כמספר הימים שתתחייב בהן המצוה ההוא, ופשוט הוא דאף בהכפל המצוה פעמים רבות בכל יום לא ירבה מספרן מחמת זה, ועוד ממה שהובא בילקוט. . . א"ל הקב"ה לא כמו שאתה סבור אלא זה האשה אשר תקריבו לה' שני כבשים ולא שנים בבת אחת אלא את הכבש אחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים וכו', ע"כ, דמלישנא דולא שנים בבת אחת וכו' משמע דקרבן שניהם אחד הוא לענין הציווי נצטוו להקריבן בכל יום דהיינו מצוה אחת. . . דלהקל עליהם לבד ציוו להקריב בכל יום שנים בשתי פעמים דאע"ג דמצוה אחת ניהו לא ציוו עלינו בבת אחת.

שם: ובמ"ע לפ: וז"ל: כבר קדם לנו מאמר הרב בשרש י"ג שהמצוות לא ירבה מספרן כמספר הימים שתתחייב בהם המצוה התיא. . . ובוזה הודה הרמב"ן ז"ל. . . ולא הבנתי מה ראה הוא ז"ל כאן במה שרצה למנות הקרבת תמידין בבקר ובין הערבים לשתי מצוות וכמו כן ק"ש פעמים בכל יום והקטורת קטורת נמי

25/08/2018

כוותיהו. . . ומאי שנא הפסק זמן של קצת שעות ביום אחד דהוא כדאי להרמב"ן לאחשובינהו לשתי מצוות מהפסק המוטל מיום אחד לחבירו שלא יגרום זה להרבותו במנין כפי מספר הימים של חיוב המצוה אלא ודאי כיון שהיא מצוה אחת בעצמותה ומיוחדת בפעולתה לא יחשב ההכפל בה בעתים שונים לריבוי מצוות. . . ומצורף ג"כ שאלו באו בתורה בציווי אחד כדכתיב שניים ליום עולה תמיד ובק"ש ג"כ בשכבך ובקומך נמי דחילוף זמנים אינן אלא מדיני המצוה.

שם: ביאור הרי"פ מ"ע ג"ד. בסופו: האריך שם בביאור שיטות הראשונים בכהנ"ל. ולא געתק מפני האריכות.

הערה 30: רמב"ם רפ"ד מהל' מעה"ק: וז"ל: כל הקרבנות אין מקריבין אותן אלא ביום שנאמר ביום צוותו. . . ביום ולא בלילה.

שם: וראה רמב"ן בא שם, ו דהכ' בזמן הקרבת הפסח מדובר בזמן שחיטה: וז"ל: והנה אמר הכתוב שנשחט את הפסח בתוך הערבים כי זמן השחיטה מן התורה הוא מו' שעות ולמעלה עד תחילת שקיעת החמה, וכן אמר בארבעה עשר לחודש בין הערבים פסח לה' שהוא זמן השחיטה, וכן בין הערבים תעשו אותו על תחילת העשי' שהיא השחיטה.

שם: ראה בארוכה שאג"א סי' יז ד"ה ועתה אבאר: וז"ל (אחר שמביא דברי הרמב"ן שבפיענות הקודם): ומבואר מדבריו דלא הקפידה תורה על בה"ע אצל פסח אלא על שחיטתו בלבד, אבל לא על שאר כל עבודותיו וזריקת דמו, וכ"ש וזריקת דם של כל הקדשים דאינן נפסלין בתחלת שקיע' אלא כשרים עד צה"כ, והיינו דמסיים וכן בה"ע תעשו אותו על תהלת העשייה שהיא שחיט', מדפי' שתעשו אותו על השחיטה נאמר ולא על קבלה והולכה וזריקה שכולן עשיות מיקרו, שהרי בפ"ק דזבחים יליף רב אשי דכל ד' עבודות דביענן לשמה מאיל גזיר דכתיב ביה ואת האיל יעשה שלמים שיהא עשיות' לשם שלמים, וגבי חטאת יליף לכל ד' עבודות דביענן לשמה מדכתיב ועשה את חטאתו שתהא עשיות' לשם חטאת, וגבי פסח יליף התם (ד' ז) מדכתיב ועשה פסח שיהא עשיותיו לשם פסח ויליף מיני' לכל ד' עבודות דביענן לשמה, מ"מ גבי פסח משמע להרמב"ן דקרא דבה"ע תעשו אותו לא קפיד אלא על השחיטה שהיא תחלת עשי' בלבד ולא על שאר עשיות שלו. . . וטעמו נ"ל משום דגלי רחמנא במ"א ושחטו אותו כו' בה"ע הרי שלא קפיד על בה"ע אלא בשחיטה לבד וילמד סתום מן המפורש דהאי בה"ע תעשו אותו על השחיטה לחוד קפיד ולא על שאר עשיות, ולישנא דגמ' הכי משמע לו דאמר עולא איזה דרך רחוקה כל שאינו יכול לכנוס בשעת שחיטה, ולא נקט שאין יכול לכנוס בשעת הקרבה או בשעת עשיי' ש"מ דאשחיטה לחוד קפיד ולא אשאר עשיות וטעמא דאמר דהאי קרא דבין הערבים תעשו אותו אשחיטה קפיד ולא על שאר עבודות דהוי נמי בכלל עשיות כדמוכח והיא דזבחים וכמש"כ. וכו'. ע"ש.

עשר בניסן בין הערביים³², ומצוות אכילת הפסח ענין ה"ציוונו" שלה (תוכנה וגדרה) הוא שצריך

על שחיטתו, ולא הכ' דבהעלותך (ט, ב) ויעשו בני" את הפסח במועדו, כהיראים (שם), כמו שהקשה בבבית משה שם, כי דוקא מכתוב דילן — דביחד עם השחיטה נאמר זמנו ולאח"ז נאמר הציווי על אכילתו — ידעינן דמצוה בפ"ע היא וגדרה, משא"כ בפ' בהעלותך שלא מפורש שחיטתו וגם לא נזכר שם בכלל (בנוגע לפ"ר) הציווי על אכילתו (כ"א ציווי כללי, ויעשו בני" . . תעשו אותו). אלא שלדעת היראים (והבה"ג) מצות ק"פ של ישראל היא כל מעשה הפסח — שחיטתו זריקת דמו והקטרת אימוריו — כמ"ש שם, ולכן לא הביא הכ' ושחטו כ"א, ויעשו. ולדעת הרמב"ם המצוה על כ"א מישראל היא שחיטתו, ולכן הביא דוקא הכ', ושחטו (אלא שאם לא גמרו להקריבו לא נתקיים מצות, ושחטו של ישראל, ולא נפטר מחיוב כרת) — וראה הערה שלפנ"ו ובהערה הבאה. ומה שהקשה ד, ושחטו לא נאמר בפסח דורות אלא בפסח מצרים — הרי כו"כ מצות בפסח למדין רק מהנאמר בפרשה זו בנוגע לפסח מצרים. וראה בא יב, יד (ובמכילתא ופרש"י שם). שם, יז (ובפרש"י). שם, כד"כ. מכילתא ופרש"י עה"פ יב, מז. רמב"ן שם יב, ט. ראב"ע שם יב, מג. 32) ועפ"ז מובן גם מה שבפסח מנה מ"ע דשחיטת הפסח, ולא כבחטאת כו' שמנה המצוה ד(כל) מעשה החטאת כו' (ראה לעיל הערה 23) — כי [נוסף על הפשוט, שרק השחיטה מפורשת בתורה בק"פ ולא פרטי מעשי הקרבתו כבחטאת כו' שמפורשים פרטי מעשיהם, וע"פ מ"ש הרמב"ם (סהמ"צ שורש ב') דהנלמד ב"ג מדות לא מנה במנין המצות, הרי] בפסח מצות שחיטתו היא על כ"א מישראל (חובת גברא), כל' הכתוב, ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל (ראה מכילתא (הובא ברש"י) עה"פ. קדושין מא, ב. וש"נ. ולהעיר ממשנה פסחים סד, א: שחט ישראל וקבל הכהן כו'. ובפרש"י ושפ"א שם). משא"כ בחטאת כו' שמצוה על הבעלים היא הבאת הקרבן כו', שצונו שיקריב כו' " (סהמ"צ מ"ע סט ואילך), והשחיטה כו' ושאר הפרטים נאמרו כפרטים במעשה הקרבתו ולכן נחשב הכל ביחד כמצות מעשה הקרבן (סהמ"צ מ"ע סד ואילך). אבל ראה רש"י פסחים ז, ב ד"ה פסח וקדשים (וראה מנ"ח מצוה ה' בסופו (ובהובא שם)). או אפ"ל (ויתאים לפרש"י הנ"ל) דהשחיטה בשאר הקרבנות נכללת במצות הקרבתו שעל הבעלים (מ"ע סט ואילך). ומצות מעשה הקרבן עצמו שייכת למצות כהונה שהיא מקבלה ואילך, משא"כ שחיטה — כשרה בור (רמב"ם ה' ביאת מקדש פ"ט ה"ו. רפ"א מהל' פסולי המוקדשין)*, וראה מפרשי סהמ"צ (לב שמח, מרגניתא טבא, קנאת סופרים) בשורש יב. אבל לא משמע כן לכאן ה"י אפ"ל דבפסח להיות שהציווי ה"י קודם מ"ת שאז לא היו מצווים במצות שחיטה, נחשבת השחיטה למצוה בפ"ע, משא"כ בשאר קרבנות שנצטוו אחר שניתנה תורה וגם חולין צריכין שחיטה ונמנה למצוה בפ"ע (מ"ע קמו) אין שחיטת קדשים נחשבת למצוה בפ"ע (וראה תוד"ה שחיטה זבחים יד, ב (ועוד) בשם הר"י מאורלייניש) — אבל הרי הרמב"ם ס"ל (הל' שחיטה פ"ד ה"ז) דבמדבר (בכלל) לא נצטוו בשחיטת חולין. וראה לשונו בסהמ"צ שם מספרי: מה מוקדשין בשחיטה אף חולין כו'. ואכ"מ.

הערה 32: ראה מכילתא . . עה"פ: ושחטו אותו, וכי כלן שוחטין אותו אלא לעשות שלוחו של אדם כמותו מכאן אמרו שלוחו של אדם כמותו.

שם: הובא ברש"י: כבמכילתא בשינויים קצת.
שם: קדושין מא, ב. וש"נ: אמר ר' יהושע בן קרח מניין ששלוחו של אדם כמותו שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים וכי כל הקהל כולן שוחטין והלא אינו שוחט אלא אחד אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו.
שם: ובפרש"י: שחט ישראל — אם ירצה שהשחיטה כשירה בזרים בכל הקרבנות.

שם: ושפת אמת שם: שחט ישראל, לכאורה י"ל הטעם כדי שיהיו הכהנים כולן פנויין לעסוק בהקרבת הפסחים. אך רש"י פי' שחט ישראל אם ירצה. וכ"מ בגמ' דמקשינן לא סגי דלא ישראל ומשני דקמ"ל דמקבלה ואילך מצות כהונה, [אכן בדברי הימים ב' (ל, טז ואילך) גבי פסח חזקי' משמע דהיכא דאפשר שוחט ישראל ע"ש ברש"י דמצוה בבעלים].

שם: אבל ראה רש"י פסחים ז, ב ד"ה פסח וקדשים: בגמ' שם: מיתבי ברוך אשר קדשנו במצוותיו וצונו על השחיטה, התם נמי היכי נימא, נימא לשחוט לא סגיא דלאו איהו שחט, פסח וקדשים מאי איכא למימר וכו', וברש"י: פסח וקדשים — הבעלים נצטוו דכתיב (ויקרא א—ד, ה) וסמך ידו ושחט.

שם: וראה מנ"ח מצוה ה' בסופו: וז"ל (לאחר שמביא דברי רש"י בפסחים שם): ומל' הגמ' דנקט קדשים ג"כ נראה דכל הקדשים מצוה על הבעלים. . . וע' ר"מ סוף הל' ברכות כ' פסחו והגיגתו. וצ"ע. וח"א העירני מש"ס במנחות ד"א ע"א. ע"ש. ומסוגיא דקדושין שם ובתוד"ה נפקא לי' כו'.

שם: וראה מפרשי סהמ"צ (לב שמח, מרגניתא טבא, קנאת

הערה 31: וראה בא שם יב, יד: והי' היום הזה לכם לזכרון ותגותם אותו חג לה' לדורותיכם חוקת עולם תחגוהו. שם: ובמכילתא: לדורותיכם — שינהוג הדבר לדורות או לדורותיכם שומע אני מיעוט דורות שנים, ת"ל חקת עולם תחגוהו.

שם: ופרש"י שם: וז"ל: לדורותיכם וגו', שומע אני מיעוט דורות שנים ת"ל חקת עולם תחגוהו.

שם: שם יז: ושמתם את המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים ושמתם את היום הזה, לדרתיכם חקת עולם.

שם: ובפרש"י: וז"ל: ושמתם את היום הזה, ממלאכה, לדרתיכם חקת עולם לפי שלא נאמר דורות וחקת עולם על המלאכה אלא על החגיגה לכך חזר ושנאו כאן שלא תאמר אזהרת כל מלאכה לא יעשה לא לדורות נאמרה אלא לאותו הדור.

שם: שם כד—כה: ושמתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם והי' כי תבואו אל הארץ אשר יתן ה' לכם כאשר דבר ושמתם את העבודה הזאת.

שם: מכילתא ופרש"י עה"פ יב, מז: כל עדת ישראל יעשו אותו — למה נאמר לפי שהוא אומר בפסח מצרים שה לבית אבות שנמנו עליו למשפחות יכול אף פסח דורות כן, תלמוד לומר כל עדת ישראל יעשו אותו.

שם: רמב"ן שם יב, ט: אל תאכלו ממנו נא — זו מצוה לדורות, שכל המצות בכאן בגוף הפסח מצוה לדורות וכו'.

שם: ראב"ע שם יב, מג: ויאמר, בעבור שהזכיר ליל שימורים שהוא ליל חמשה עשר שבו יאכל הפסח, השלים לפרשת חוקת פסח דורות וכו'.

לאכלו בליל חמשה עשר בניסן בתנאים האחרים הנ"ל; ומחמת זה³³ הן נמנות כמצוות נפרדות.

מלשונו בהל' מעה"ק (רפ"ו. רפ"ו. רפ"ט) שבכל הקרבנות מנה שחיטתו במעשה הקרבן עצמו. וגם מלשונו בסהמ"צ שם (מ"ע סד ואילך) משמע שהיא מצוות מעשה הקרבן (שצונו שיהי' מעשה קרבן כו') ולא שייך למצות כוונה (משא"כ בחינוך מצוה קלה. קמ. קמא). ולהעיר מדברי הרמב"ם (לאחר שמנה מעשה קרבן עולה חטאת אשם ושלמים כ' במ"ע טו): „אלו הארבעה... הם מעשה הקרבנות כולם כי כל קרבנות בהמה יקריבו יחיד או צבור". ואולי נכלל בזה גם מעשה הפסח. (33) ומלבד זה יש באכילת פסח גם מצות אכילת קדשים כמ"ש בכמה אחרונים — בית הלוי ח"ג סנ"א. שו"ת צפע"ג ת"ב סכ"ד (הובא בכללי התוה"מ ח"ב ע' ר). או"ש הל' חו"מ פ"ו ה"א. ובכ"מ. וראה צפע"ג הל' ערכין פ"ג הי"ג (לד, סע"ג ואילך). (34) שלכן נמנה

אנשים הרי מ"מ נתאכל הקרבן — לא בעינן כוית, ובמצוה כזו ס"ל לר"ל דאין צריך כוונה. ואפשר דבזה כו"ע מחדים דא"צ כוונה. . וא"כ גבי קרבן פסח אע"ג דהוא חיוב על גוף האדם לאכול בו וצריך כוית דוקא, מ"מ הרי גם פסח לא יצא מכלל כל הקדשים ויש בו מצוה של אכילת קדשים דנפקא מקרא דואכלו אותם אשר כופר בם, ונמצא דבפסח יש שני מצוות באכילתה וכשאוכלו שלא בכוונה נהי דלא יצא בו מצות אכילת פסח למ"ד דצריך כוונה, מ"מ קיים מצוה של אכילת קדשים, וקאמר ר"ל דלא שייך לומר על אכילה זו ופושעים יכשלו בהם כיון דעכ"פ עשה באכילה זו מצוה, ורק שחסר לו עוד מצוה השני'. וזהו במה שלא אכל עוד כוית כוונה וא"כ הא לא נכשל באכילתו רק במה שלא אכל, והוא תי' נכון.

שם: שו"ת צפע"ג ח"ב סכ"ד: וז"ל: וגם בפסח יש ב' גדרים, דין של עשיית הפסח ודין המצוה של אכילת הפסח וגם דין של אכילת קדשים בעלים כו'. ע"ש.

שם: או"ש הל' חו"מ פ"ו ה"א: וז"ל: .. אולם נתבונן בהא דאמר פ"ק דברכות דף ט' ר' אליעזר אומר בערב אתה וזבח, וכבוא השמש אתה אוכל, מועד צאתך ממצרים אתה שורף, וזה פלא דהא אין שורפין קדשים ביו"ט. ופירש"י כלומר בבוקר הוא גותר שהגיע זמן שריפה כו' וכמה דחוק טובא כיון דנאסר באכילה מחצות תו מאי הוסיף זמן אור הבוקר, מאי נפ"מ שאינו נשרף מחמת לילה או שאינו נשרף מחמת יו"ט. וכן קשה טובא לראב"ע דאמר לא תותירו ממנו עד בוקר והגותר ממנו עד בוקר וצ"ל לא תעשו דבר שיבוא לידי גותר עד הבוקר. וזה דחוק טובא. . לכן נראה לנו לפרש כך דהנה קרבן פסח חלוק בדינו מדין כל הקרבנות דכל קרבנות מצוה לאוכלן אבל אינה מצוה על הקרקפתא דגברי אלא שיהיו נאכלין ולא יבאו לידי גותר, אבל הפסח מצוה שכל אחד יאכל כוית ואם אינו אוכל כוית אינו ראוי להימנות על הפסח וצריך להאכל במצה ומרור. ופסח מצרים ה' בו עוד דינים שנאכל בחפזון. וא"כ גלי קרא דאינו נאכל בדין תורת פסח רק עד חצות אבל אחר חצות נאכל עד הבוקר אבל לא בתורת פסח שעיקרו אינו אלא לאכילה, רק כמו תודה ושלמים וכיו"ב, ואם נאכל אחר חצות בטל מצות אכילת פסח והוי כשאר קרבן הנאכל שאין מצוה בבעלים דוקא אלא שיאכל מי שהוא מבני החבורה, ולזה מועיל הגז"ש שזה פרט מפרטי הפסח, אבל קרא אמר שלא תותירו ממנו עד בוקר דעד הבוקר יכול לאכול כל הלילה כמו תודה, וזמן שריפה חל כשיגיע זמן בוקר שאז אינו נאכל כלל ולכן מועד צאתך ממצרים אתה שורף פירוש שאז אינו נאכל כלל ונקרא גותר והוא אוכלו בכרת וכן אם יחשוב אדם לאוכלו אחר חצות אינו מתפגל כיון דזמן אכילה כקרבן אחר אית לי' עד הבוקר, ורק אם מחשב לאוכלו אחר אור הבקר הוי פיגול. וזה נכון. וכו' ע"ש.

שם: וראה צפע"ג הל' ערכין פ"ג הי"ג (לד, סע"ג ואילך): וז"ל: וגבי פסח שאני ד"ל דר"ל גם כן רק לענין מצות אכילה, דיש בפסח גדר אכילה בלא מגויין כגון גידין הרכין

סופרים) בשורש יב: ז"ל לב שמח שם: .. המצוה בהקרבה היא לבעלים כדכתיב אדם כי יקריב מכם וגו' וסמך ידו וגו' וכבר נגמרה בכך מצותן של בעלים דהיינו ההקרבה והסמיכה, והמצוה במעשה היתה לכהנים וכו', ע"ש. והסכים לו במרגניתא טבא והביא עוד הוכחה לזה, וכן בקנאת סופרים. ע"ש.

שם: בהל' מעה"ק רפ"ז: וז"ל: מצות עשה לעשות העולה כמשפטה הכתובה בתורה. וכיצד מעשה העולה, שוחט וזורק הדם כמו שביארנו ומפשיט ומנתח ומקטיר כל הנתחים וכו'.

שם: רפ"ז: וז"ל: מצות עשה לעשות החטאות כמצותן האמורה בתורה. וכיצד מעשה החטאת הנאכלת, שוחט ונותן הדם כמו שביארנו ומפשיטה ומפריש האימורים ומולחן וזורקו ע"ג האישים וכו'.

שם: רפ"ט: וז"ל: מצות עשה לעשות כל האשמות כמצותן האמורה בתורה. וכיצד מעשה האשמות, בין אשם ודאי בין אשם תלוי שוחט וזורק הדם כמו שביארנו ומפשיט ומוציא האימורין ומולחן וזורקו ע"ג האישים וכו'.

שם: משא"כ בחינוך מצוה קלה: וז"ל: שנצטוונו שיעשו הכהנים קרבן חטאת על הענין הנזכר בכתוב וכו'.

שם: קמ: וז"ל: שנצטוונו שיעשו הכהנים מלאכת קרבן האשם על הענין הנזכר בכתוב וכו'.

שם: קמא: וז"ל: שנצטוו הכהנים שיעשו מעשה קרבן השלמים כמשפט הכתוב בפ' וכו'.

שם: יחיד או צבור: וממשיך: אמנם הוא אחד מאלו הארבעה מינים וכו'.

שם בשוה"ג: וראה תוד"ה שחיטה, זבחים יד, ב (ועוד) בשם הר"י מאורלייניש: בגמ': א"ל אביי, והא שחיטה דעבודה שא"א לבטלה וכשרה בור, א"ל שחיטה לאו עבודה היא. ובתוס' שם: וה"ר יעקב מפרש לאו עבודה היא לפי ששנה בחולין ובקדשים.

הערה 33: בית הלוי ח"ג סנ"א: וז"ל: מס' גזיר דף כ"ב אר"י משל לשנים שצלו פסחיהם זה שאכלו לשם מצוה — צדיקים ילכו בם, וזה שאכלו לשם אכילה גסה — ופושעים יכשלו בם. א"ל ר"ל רשע קרית ליה נהי דלא עשה מצוה מן המובחר מצוה מיהא קעביד. כבר מפורסם הקושי' דמשמע הכא דר"ל ס"ל מצות אין צריכות כוונה, ובפסחים דף קי"ד קאמר ר"ל זאת אומרת מצות צריכות כוונה. ועיי' בטורי אבן בר"ה דף כ"ח מה שכתב בזה. והנראה לומר דר"ל ס"ל דמצוה שהיא חובה על גוף האדם שמוטל עליו החיוב לעשותה וכמו בהך דפסחים דהאדם מחויב לאכול מרור בזה אינו יוצא ידי חובתו אלא א"כ מכיון לקיים המצוה המוטלת עליו. אבל באכילת קדשים דמצינו גבי לחם הפנים דאמר הגיעני כפול וכבר חקרו בזה רבותינו דמוכח מזה דאכילת קדשים א"צ כוית, וכתבתי הסברא בזה בבית הלוי חלק א' סי' ב' דבשלמא אכילת פסח ומצה דהחיוב על האדם שהוא יאכל צריך כוית, אבל מצות אכילת קדשים דאינה חיוב על שום אדם שהוא יאכלנו רק המצוה שיהי' הקרבן נאכל, משר"ה גם כשמחלקו להרבה

(וממילא באה אותה המצוה בשני זמנים): אם ההקרבה היא בי"ד בניסן צריכה האכילה להיות בליל ט"ו בניסן, ואם ההקרבה היא בי"ד באייר, צריכה האכילה להיות בליל ט"ו באייר.³⁵ אלא הביאור בזה הוא:

אע"פ שנתבאר לעיל ששחיטת הפסח ואכילתו קשורים שניהם עם זמנם, באופן שזה עושה אותם לשתי מצוות — מ"מ חילוק יש ביניהם באופן שבו פועל ומתבטא הקישור עם הזמן:⁴⁰ יום י"ד בניסן הוא יום של חג רק מחמת שחיטת הפסח⁴¹ שבו, אבל מצד עצמו אין בו מציאות

הרמב"ם שחיטתו מאכילתו ומונה אותן כשתי מצוות נפרדות.³⁶

וגם זה מובן לפי הטעם הנ"ל בקרבן פסח ראשון: האכילה צריכה להיות „על מצות ומרורים“³⁶, וזהו ענין ה„ציוונו“ ותוכן מצות אכילת פסח שני.³⁷ אבל אינו מובן, למה אין מצות אכילת פסח שני נכללת במצות אכילת הפסח בליל חמשה עשר בניסן? ואע"פ שהם חלוקים בזמנים שונים, אבל בתוכם הרי הם אותה מצוה: החיוב לאכול את קרבן הפסח „על מצות ומרורים“ בלילה שלאחר ההקרבה.³⁸

למ"ע בפ"ע — רפ"ה מהל' ק"פ סהמ"צ מ"ע נו. (35) מ"ע גז"ח. חינוך מצוה שפ"שפא. (36) בהעלותך שם, יא. (37) בסהמ"צ שם „שצונו לאכול בשר פסח שני בליל חמשה עשר מאייר על מצה ומרור והוא אמרו כו'“. ועי' לשונו במנין המצות בראש ס' היד; לפני הל' ק"פ; ובהל' ק"פ פ"ח ה"ג. (38) ובפרט שבמצות אכילתו אין מפורש זמן ורק „על מצות ומרורים יאכלוהו“. וזמנו נאמר בתחילת הכתוב בנוגע לעשייתו „בחדש השני בארבעה עשר יום בין הערביים יעשו אותו כו'“. ובמנין המצות שם: „לאכול את בשר פסח שני על מצה ומרור שנא' גו'“. ולא כ' זמנו כמו בפ"ר. וכ"ה בחינוך מצוה שפא. (39) עד"ז הקשה גם ברי"פ פערלא מ"ע נו (קרוב לסופו). (40) להעיר משינוי ל' הרמב"ם במנין המצות שלפני הל' ק"פ (בנוגע לפ"ר) שבשחיטה כ', „לשחוט את הפסח בזמנו“, ובאכילה: „לאכול בשר הפסח.. בליל חמשה עשר“. (41) ראה תוד"ה שמונה — ערכין י, א. ירושלמי רפ"ד דפסחים (הובא בתוס' שם ג, א). רמב"ם הל' יו"ט פ"ח הי"ז יח. ובצל"ח שם:

עשר ימים שהיחיד גומר בהם אם ההלל. ובתוס': הא דלא חשיב ערב פסח דאו הוה להו י"ט משום דלא הוה אלא במקדש לא חשיב לי'.

שם: ירוש' רפ"ד דפסחים (הובא בתוס' שם ג, א): ז"ל התוס': אור"י בשם ריב"א דמפרש בירושלמי מאי שנא ערבי פסחים משאר י"ט משום דזמן הפסח מחצות ואילך, ואף יחיד קאמר התם בשאר ימות השנה ביום שמביא קרבן אסור במלאכה, ופריך אם כן יהא כל היום אסור כמו יחיד שמביא קרבן ומפרש התם משום דראוי להקריב משחרית, אבל פסח אינו יכול להקריבו אלא אחר חצות כדנפקא לן מבין הערביים, ופריך אם כן קרבן תמיד שהוא לכל ישראל וקרב בכל יום יהא בכל יום אסור במלאכה ומשני שאני תמיד שהתורה הוציאה מן הכלל דכתיב ואספת דגנך ואם כל ישראל יושבין ובטלים מי יאסוף להן דגן, ומשמע התם דמדאורייתא אסורה וכו'.

שם: רמב"ם הל' יו"ט פ"ח הי"ז יח: ז"ל: אסור לעשות מלאכה בערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה כמו ערבי שבתות. וגוערין בו ומבטלין אותו בעל כרחו, אבל אין מכין אותו מכת מרדות ואין צריך לומר שאין מגדין אותו, הו"ו מערב פסח אחר חצות שהעושה בו מלאכה אחר חצות מגדין אותו, ואין צריך לומר שמכין אותו מכת מרדות אם לא נדוהו, לפי שיום ארבעה עשר בניסן אינו כשאר ערבי ימים טובים מפני שיש בו חגיגה ושחיטת קרבן, לפיכך יום ארבעה עשר בניסן אסור בעשיית מלאכה מדברי סופרים כמו חולו של מועד והוא קל מחולו של מועד, ואינו אסור אלא מחצי היום ולמעלה שהוא זמן השחיטה כו'.

שם: ובצל"ח שם: ז"ל (עמ"ש בתוס' שם: ונראה דאף בזמן הזה דליכא הקרבה כיון שנאסר אז אסור לעולם): ולעני"ד הדבר צ"ע דבשלמא אם הי' גזירה דרבנן שייך לומר דהוה דבר שבמנין וצריך מנין אחר להתירו וכיון שלא הותר במנין אחר נשאר באיסורו, אבל לפי מ"ש בתוספות בשם הירושלמי

להך מ"ד דפסחים דף פ"ד דאין גמנין עליהן. ועי' מש"כ רבינו בהלכות קרבן פסח פרק י' הל' י', ועמש"כ רבינו שם פ"ד הלכה ג' דנטמאו מקצתן לאחר זריקה זכו טהורים בחלקן של טמאים וזהו כוונת רבינו בפרק ב' דהל' חמץ ומצה דאוכל מגופו של פסח, ר"ל למעוטי הני דלא הוי מגופו של פסח, ואוכל בה רק בתורת מצוה לא שיוצא בה ידי פסח, ולכך כתב זה רק בה"ז דשם הוה עיקר מצות אכילת פסח ולבני חבורה, משא"כ בה"ט דשם די אף בבשר הפסח וכמו גידין הרכין ול"ד גופו של פסח. גם י"ל דהא דקי"ל דפסח אינו נאכל רק בחבורה אחת וגם מבעוד יום אסור גבי גידים הרכים לא שייך זה, דזה לא הוה בגדר קרבן פסח ועי' בפסחים דף ק"ז ע"ב גבי הא דשמש מטבל בבני מעים ור"ל כיון דקי"ל דאוכליהן לאו בר נש הוה כמו גידין הרכין דיכול לאכלם בחבורה אחרת, ועי' בתוספתא פסחים פ"ז ופסחים דף פ"ד ע"ב דנמנין על מוח ע"ש. וכן ג"מ לענין אחר חצות לראב"ע די"ל דזה לא בגדר פסח רק בגדר קדשים. כיון דבזה אין יוצא ידי אכילת פסח וכמש"כ. ובזה י"ל מה דסתרי אהדדי תוס' דפסחים ספ"ה ותוספתא דמגילה פ"ב לענין נותר דשם ר"ל אהני דאוכלו גם אחר חצות דאינו יוצא בהם ידי פסח ואם חשב סתם בשעת העבודה לאכול כזית לאחר חצות לא מיפסל ומשום שיש בפסח דברים שיכול לאכלן אחר חצות כו'. ע"ש.

הערה 37: במנין המצות בראש ס' היד: ז"ל: לאכול את בשר פסח שני על מצה ומרור שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו.

שם: לפני הל' ק"פ: ז"ל: לאכול פסח שני על מצה ומרור בליל חמשה עשר לחודש השני.

שם: ובהל' ק"פ פ"ח הי"ג: ז"ל: וכן אכילת בשר פסח שני בליל חמשה עשר לחדש אייר מצות עשה, שנאמר בו על מצות ומרורים יאכלוהו.

הערה 41: ראה תוד"ה שמונה — ערכין י, א: בגמ': שמונה

מיוחדת; ואילו ליל חמשה עשר בניסן הוא נבדל ומיוחד גם (ואדרבא — בעיקר) כיום מצד עצמו, כי זהו הזמן דיצי"מ — וכמו שהי' בפעם הראשונה 42: „ועברתי בארמ"צ בלילה הזה והכיתי כל בכור.. ופסחתי עליכם" 43, ו"ליל שימורים הוא

לה' להוציאם מארמ"צ" 44 (והכתוב אומר 45 „הוציאך ה'א ממצרים לילה") 46 — ומחמת זה, מחמת השיבות הזמן 47, אז היא המצוה דאכילת פסח 48 וממילא — שחיטת הפסח בי"ד בניסן). אבל אין הדברים כן בפסח שני: אכילתו בליל

דיז"ש של תורה היא בעת הקרבת הקרבן.. שקבעה התורה יו"ט ביום שהוא לרוב ישראל העושים הפסח. (42 ראה שהש"ר פ"א, יב (ג). 43 בא יב, יב. יג. 44) שם, מב. וראה רש"י שם ד"ה הוא הלילה. (45 ראה טז, א ובפרש"י שם. וראה ברכות ט, א. 46) להעיר שלכמה דיעות גם בליל ט"ו במצרים היו אסורים במלאכה (ראה ר"ן לפסחים קטז, ב. פרש"י בא יב, יז. ועוד. וראה שו"ת תורת חסד או"ח סכ"ה אות ז). (47) וכמו שאומרים בהגדה „פסח שהיו אבותינו אוכלים.. על שום שפסח המקום כו' שנאמר.. ואת בתינו הציל גו'". (48) ועד מתי אתה אוכל והולך עד מועד צאתך ממצרים (ברכות שם). וכ"פ הרמב"ם (הל' ק"פ פ"ח הט"ו) שמדאורייתא אוכלים כל הלילה. וגם לדעת ראב"ע שאוכלים רק עד הצות מדאורייתא — זמן שריפה הוא רק בבוקר שאז נעשה נותר — ראה פרש"י שם ד"ה שם תזבח. וראה בהמובא בצפ"ג עה"ת בא ע' לו.

שם: וראה שו"ת תורת חסד או"ח סכ"ה אות ז: וז"ל: ובעיקר הדבר נראה כמו דמשמע מדברי הר"ן כאן שהיו אסורים אז במלאכה ביום הא' של פסח ולא כדעת היד אלי' הנ"ל. וכן נראה ממה שאמרו בפסחים (דצ"ה ע"ב) דפסח שני אין טעון הלל באכילתו משום דאמר קרא השיר יהיה לכם כליל התקדש חג לילה המקודש לחג טעון הלל כו'. וכן אמרו בערכין (ד"י ע"ב) ר"ח דאיכרי מועד לימא ומשני לא הוקדש בעשיית מלאכה דכתיב השיר יהיה לכם כו' לילה המקודש לחג כו'. הרי דהא דליל פסח טעון שירה והלל הוא משום שמקודש בעשיית מלאכה. וא"כ בפסח מצרים נמי שאמרו שירה והלל כמבואר במדרשים מסתמא היה הלילה ג"כ מקודש לחג שלא לעשות מלאכה. (ודוחק לומר דאז בשעת הנס ממש אמרו שירה אע"פ שלא היה הלילה מקודש לחג באיסור מלאכה). ועוד רא' דהא חזינן דאיצטריך קרא על איסור מלאכה ביו"ט של פסח שנוהג לדורות ושלא תאמר דאזהרת איסור מלאכה בו לא נאמר אלא לאותו הדור בלבד. וכמבואר במכילתא פ' בא והובא בפרש"י בחומש שם (פ' י"ב פסוק י"ז) ע"ש. והיאך נאמר דאז בשעת מעשה שנאמר דבור זה לא היו אסורים במלאכה כלל. ועוד רא' דהא דיני הפסח האמורים בפ' החודש פשיטא דהמה נוהגים גם אז בשעת מעשה בפסח מצרים ג"כ. ושם כתב בקרא ולא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו. ודרשו מזה בשבת (דכ"ד ע"ב ודקל"ג ע"א) ובפסחים (דפ"ג ע"ב) שבא הכתוב ליתן לו בוקר שני לשריפתו. והיינו מחמת איסור מלאכה דיו"ט. והיאך נפסקי' לקרא בסכינא חריפא לומר דעיקר דין שריפת הנותר נאמר ג"כ לענין פסח מצרים אז. והך דרשא דקרא זה דבא הכתוב ליתן בוקר שני לשריפתו לא היה שייך אז שלא נאסרו עדיין במלאכת יו"ט. א"ו דהעיקר שגם אז היו אסורים במלאכה ביו"ט הראשון וכדעת הר"ן הנ"ל. הערה 48: ראה פרש"י שם ד"ה שם תזבח: וז"ל: מועד צאתך זמן שריפה, כלומר, בבוקר הוא נעשה נותר שהגיע זמן שריפה.

שם: בצפ"ג עה"ת פרשתנו ע' לו: וז"ל (אחר שמעתיך הכתוב „ולא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו", ובמכילתא פרשה ו': דבר אחר מה ת"ל עד בקר, מגיד שאינו נשרף עד אור ששה עשר. רבי ישמעאל אומר, אינו צריך, הרי הוא אומר כל מלאכה לא יעשה בהם שריפה מעין מלאכה היא, ומה ת"ל עד בוקר, אלא אם חל אור ששה עשר להיות בשבת, מגיד שאינו נשרף אלא עד אור יו"ט): במכילתא פ' בא פ"ו דר"י אמר דצריך קרא שלא ישרופו בשבת אם חל לאחר יו"ט ע"ש, והוא תמוה [כוונתו

שאסור מן התורה משום קרבן ובדבר שאסרה התורה לא שייך שנאסר במנין וכיון שהאיסור הוא מפני הקרבן לא אסרה תורה אלא כשמביא קרבן, וכיון שעתה אין לנו קרבן אין כאן איסור תורה.. ועפ"י זה יש ליישב שיטת הרו"ה שהתיר בזה"י והרמב"ן במלחמות והרא"ם שם בביאוריו לסמ"ג השיגו עליו מרבי שהיה מתענה בע"פ ורב ששת לקמן דף ק"ח ע"א וקאמר שם גימא קסבר משום פסחא והרי בימיו לא היה פסח אלא ודאי כשנאסר בזמן הפסח אף בזה"י אסור ולפמ"ש אין זה ראוי דאכילה גזירה דרבנן ושייך דבר שנאסר במנין אבל המלאכה אינו גזירה דרבנן אלא יום טוב של תורה בעת הקרבת קרבן ומעולם לא גזרו בו רבנן דבר. ואולי דעת הרמב"ן והתוספות דאף להירושלמי אף עפ"כ היה בזה גזירה דרבנן דהרי כל ישראל אסורים מחצות היום ומעלה והרי טמא ומי שהי' בדרך רחוקה דודאי משנתנו לא על ירושלים גשנית והרי אלו לא הביאו קרבן וצריך לומר כיון שקבעה התורה יום טוב ביום ההוא לרוב ישראל העושים הפסח גזרו חכמים על הטמאים ועל הרחוקים.

הערה 42: ראה שהש"ר פ"א, יב (ג): אמר ר' יודן עד שחוקי' וסיעתו אוכלין פסחיהם בירושלים כבר הקדים הקב"ה בלילה ההוא שנאמר (מ"ב יט, לה) ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור. א"ר אבהו עד שמשא וישראל מסובין ואוכלין פסחיהם במצרים כבר הקדים הקב"ה שנאמר ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור בארץ מצרים.

הערה 44: וראה רש"י שם ד"ה הוא הלילה: וז"ל: הוא הלילה שאמר לאברהם בלילה הזה אני גואל את בניך.

הערה 45: ובפרש"י שם: וז"ל: ממצרים לילה, והלא ביום יצאו שנאמר (במדבר לג, ג) ממחרת הפסח יצאו בני ישראל וגו', אלא לפי שבליילה נתן להם פרעה רשות לצאת שנאמר (שמות יב, לא), ויקרא למשה ולאהרן לילה וגו'.

שם: וראה ברכות ט, א: א"ר אבא הכל מודים כשנגאלו ישראל ממצרים לא נגאלו אלא בערב שנאמר הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה וכו' מלמד שהתחילה להם גאולה מבערב.

הערה 46: ראה ר"ן לפסחים קטז, ב: וז"ל: מצה על שום שנגאלו שנאמר ויאפו את הבצק וגו', ולא יכלו להתממהה שאילו יכלו להתממהה היו מחמיצין אותו דפסח מצרים לא נהג אלא לילה ויום כדאיתא בפסח שני (פסחים צו, ב) ולמחר היו מותרין במלאכה ובחמץ וכו'.

שם: פרש"י פרשת בא יב, יז: נעתק לעיל בפיענוח להערה 31.

אינו טעון הלל באכילתו (ומסיק) זה וזה טעונין הלל בעשייתו". והנה על ההלכה, הראשון טעון הלל באכילתו וכו' " איתא בגמרא⁵⁸, "מנה"מ, א"ר יוחנן. השיר יהי לכם כליל התקדש חג⁵⁴, לילה המקודש לחג טעון הלל, לילה שאין מקודש לחג אין טעון הלל". ואח"כ איתא בגמרא על, "זה וזה טעונין הלל בעשייתו כו'": "מאי טעמא, איבעית אימא לילה קא ממעט יום לא קא ממעט ואיבעית אימא אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן ונוטלין את לולביהן ואין אומרים הלל".

והנה מזה שעל "טעונין הלל בעשייתו" שואל

ט"ו באייר אינה קשורה בזה שאז הוא ט"ו באייר — זמן של יום טוב⁴⁹ וכיו"ב, אלא רק מחמת זה שזתו הלילה שאחרי (התקרבה שב) י"ד אייר⁵⁰. ולכן אין אכילה זו יכולה לימנות במצוה אחת עם אכילת פסח ראשון כי בפסח ראשון הנה הזמן עצמו הוא פרט וחלק מהמצוה, אבל בפסח שני אין לזמן עצמו שום שייכות לתוכנה של האכילה⁵¹. והנה ובזה יובן ג"כ דין הלל בפסח ראשון, והחילוק שבזה בין פסח ראשון לפסח שני: מהחילוקים שבין פסח ראשון לפסח שני, מונה במשנה⁵²: "הראשון טעון הלל באכילתו והשני

הל' ערכין שם. או"ש שם. (49) ראה פרש"י בהעלותך ט, י. פסחים צה, ב ד"ה שאין. (50) ועפ"ז יומתק ל' החינוך (מצוה שפ"א): "שכל המחוייב בפסח שני שיאכל בשר הפסח על מצות ומרורים שנא' על מצות ומרורים יאכלוהו", שלא כתב זמנו ולא פירש להדיא מצוה דעצם אכילתו כמו בפ"ר (עי' רי"פ פערלא (שם בסופו) שהקשה עליו*) — כי בתורה לא נאמר מפורש לא זמן אכילתו ולא ציווי על עצם אכילתו בל', "ואכלו את הבשר גו' " (כפ"ר), "כ"א", "על מצות ומרורים יאכלוהו", ולכן מפרט רק, "שיאכל כו' על מצות ומרורים כו' " שעפ"ז מבואר מה שלא נמנה ביחד עם שחיטתו. וצ"ע בל' הרמב"ם במנין המצות לפני הל' ק"פ שבשחיטה כו' לשחוט פסח שני (ולא כו' זמנו), ובאכילה: "לאכול פ"ש כו' כליל חמשה עשר לחודש השני" (ולא כבמנין המצות לפני ספר היד, כנ"ל הערה 38). (51) וחילוק זה עושה אותם מצות בגדרים שונים, אבל זה שבפ"ר גם גשים חייבות ובשני אינן חייבות, אי"ז שינוי בעצם גדר ותוכן המצוה. (52) פסחים צה, א. (53) שם, ב. (54) ישע"י

* ומה שהקשה דממש"כ החינוך, ועובר ע"ז ואכל פסח שני מבלי מצה ומרור בטל עשה", מבואר דלא מנה עשה אלא לענין מצה ומרור, ונטה מדברי הרמב"ם — ראה מניח שם שאי"ז פירוש דברי החינוך. וכן מה שכי' דבפ"ר לא הזכיר אלא מצות אכילת הפסח בלבד, הרי כתב שם בפירוש "לאכול בשר הפסח כליל טו עפ"י תנאים שבכתוב".

דזה ג"כ בטל והוה כמו שהוא עדיין יו"ט ולחוקי' לא הוה פיגול והוה בזמנו, ועי' בתוספתא שבת פט"ז [ט: אר"ש לא נחלקו ר"א ורבי יהושע על מי שהיה לו למול אחר שבת ומלו בשבת שהוא חייב, על מה נחלקו על מי שהיה לו למול בע"ש ומלו בשבת, שר"א מחייב חטאת ור' יהושע פוטר, א"ל ר"א אי אתה מודה במי שהיה לו למול אחר שבת ומלו בשבת שהוא חייב, שהחליף את זמנו, אף מי שהי' לו למול בע"ש ומלו בשבת יהא חייב שכן החליף את זמנו, א"ל ר"י לא אם אמרת במי שהי' לו למול אחר שבת ומלו בשבת שהוא חייב שאינו בקום מול, תאמר במי שהי' לו למול ע"ש ומלו בשבת יהא חייב שכן בקום מול, א"ל ר"א נותר יוכיח שמאמש בקום אכול ואם אכלו למחר ה"ז חייב, א"ל ר"י לא אם אמרת בנותר שאינו בקום אכול בו ביום תאמר במילה שכל היום בקום מול] גבי מילה אם הוה אז בקום מהול וכ"מ בזה כנ"ל.

שם: הל' ערכין שם. או"ש שם: געתק לעיל בפיענוח להערה 33.

הערה 49: ראה פרש"י בהעלותך פ, י: וז"ל: פסח שני. ואין שם י"ט.

שם: פסחים צה ב, ד"ה שאין: וז"ל (עמ"ש בגמ': שאין מקודש לחג) — כגון ליל אכילת פסח שני שאינו י"ט.

הערה 50, בשוה"ג: ראה מניח שם: וז"ל: ומ"ש (החינוך) ועובר ולא אכל מצה ומרור בטל עשה זו עשה זו אינה מן המנין בתרי"ג כי הוא דיני המצוה וידי' פסח יצא כמ"ש, ומכל מקום ביטל מצוה כי הוא עשה אף על פי שאינו במנין ואכילת פסח בעצמו הוא מן המנין ואם לא אכל ביטל עשה מהתרי"ג.

דקשה ואם אינו דוחה יו"ט הקל איך ידחה שבת החמור], אך כך, דהנה עיין בזבחים דנ"ו ע"ב [איתמר המחשב (בשחיטת שלמים על מנת לאכול מן הבשר) לאור שלישי (ליל שני לזביחה) חזקי' אמר כשר, רבי יוחנן אמר פסול, חזקי' אמר כשר דהא לא אנתיק לשריפה (עד צפרא), ר"י אמר פסול דהא אידחי ליה מאכילה. האוכל לאור שלישי (מבשר קרבן כשר). חזקי' אמר פטור (מקרבן שגגת נותר) דלא אינתיק לשריפה (הילכך לאו נותר הוא), רבי יוחנן אמר חייב דהא אידחי ליה מאכילה] דחזקי' ס"ל דהמחשב לאור שלישי לא הוה פיגול וכן אינו חייב משום נותר כרת, וא"כ לפי"ז י"ל דגבי פסח ראשון כיון דא"א בלא יו"ט הוה כמו שהתורה אמרה דהשריפה לא יהיה רק בקר שני ולא הוה פיגול וזכרת בנותר לחוקי', ועי' בתוספתא פסחים פ"ה [י: פסח אין נאכל אלא בלילה ואינו נאכל אלא עד הצות, ואין חייבין עליו משום נותר ואין מחשבה פסולה בו משום פגול עד שיעלה עמוד השחר] ומגילה פ"ב [ו: דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה, אבל אין חייבין עליהן משום נותר ואין מחשבה פוסלת בהן משום פיגול עד שיעלה עמוד השחר. ועיין במנחת בכורים שם] אך אם חל ט"ז בשבת דות רק סיבה מאי, אם זה ג"כ הוה כמו לא אנתיק לשרפה או רק סיבה, וכן למ"ש התוס' ביבמות דף עב, ע"ב [ד"ה שלא בזמנו נשרף בין ביום בין בלילה: וא"ת הא דדרשינן ליתן בקר שני על שריפתו, וכיון דשלא בזמנו הוא למה צריך להמתין עד הבקר, ישרפנו במוצאי יו"ט דכבר נעשה נותר מקודם וי"ל דכיון דלא אפשר לשורפו ביו"ט קבע זמנו בבקר שני]. לענין אם מקרי שלא בזמנו לגבי לילה ע"ש, ותוס' מנחות דף נ"א [ע"א, ד"ה אפי לה]. וכ"מ, ואמר

בין שחיטת הפסח לאכילתו, כי סברא זו עצמה אפשר לומר (לולא המיעוט) גם בנוגע לאכילתו (אפשר ישראל אוכלין 57 וכו') 58 ?

ו. והביאור בזה: מהפסוק, "השיר יהי לכם כליל התקדש חג" למדים לא רק את המיעוט ד, לילה שאין מקודש לחג אין טעון הלל, כי אם את עצם גדר החיוב דהלל בשעת אכילת הפסח — שא"ז, בעיקר, מפני עצם אכילת הפסח, אלא מפני שהאכילה היא ב, ליל התקדש חג" — זמן הגאולה והנסים דיצי"מ, ולכן צריך לומר הלל 59.

דהיינו מכיון שאכילת הפסח כליל ט"ו בניסן הרי היא (והיתה) בפועל קשורה עם הגאולה והנסים שבלילה זה, שהרי מהאי טעמא זהו הזמן הקבוע למצות אכילת הפסח, כנ"ל, לכן מחובר הזמן עם המצוה המיוחדת שבו ואמירת ההלל היא בשעת אכילת הפסח 60.

בגמרא בלשון „מאי טעמא“ (ולא בלשון „מנה"מ" כמו בשאלה על „הראשון טעון הלל באכילתו וכו'“) ומזה שבגמרא עונה ע"ז (כתירוץ הראשון), „לילה קא ממעט יום לא קא ממעט" — מוכח שבשקו"ט זו הכוונה היא להסביר (לא את המקור והטעם למה „זה וזה טעונין הלל בעשייתן" כשלעצמו 55, כי אם) מהו החילוק בין שחיטת פסח שני שטעון הלל לבין אכילתו שאינה טעונה הלל.

וצריך להבין: א) למה באמת אינו שואל בגמרא „מנה"מ" (וכיו"ב) על עצם ההלכה ד, טעונין הלל בעשייתן, כשם ששואל על ההלכה ד, הראשון טעון הלל באכילתו וכו' 56 ? ב) מכיון שכל השאלה שבגמרא אינה אלא בנוגע לטעם החילוק בין אכילתו לשחיטתו, א"כ מה עונה בגמרא בתירוץ השני „אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן ואין אומרין הלל" — בהסבר זה אין אנו מוצאים חילוק

ל, כט. 55) ועפ"ז צ"ע מה שהוצרך רש"י לפרש בד"ה לילה „ולקמן אמרינו נביאים שביניהן תקנו כו' — דלכאורה: א) למה צריך לפרש טעם הלל בשחיטתו כאן, ב) מגין שלטעם הא', יום לא קא ממעט טעם ההלל שונה מלטעם הב'. 56) כדמוכח מפרש"י שם שהגמ' בא לפרש (גם) הטעם שהראשון טעון הלל באכילתו. 57) אף שי"ל שאין צריך לאומרו עוה"פ באכילתו מטעם זה, כיון שכבר אמרו בשחיטתו. וכמ"ש בשפ"א כאן. 58) גם צלה"ב בעצם הענין: מתי הסברת ההכרח, בל' הברייתא „אפשר ישראל שוחטין כו'“ שיחייב אמירת הלל. ומה שפרש"י „כיון שדבר מצוה הוא טעון הלל" — הרי אינו מרומז בגמ', ולכאור' י"ל שרמזו בזה שהביא גם „נוטלין את לולביהן" אבל לא משמע כן מפרש"י ד"ה „נוטלין את לולביהן". 59) והרי בפ"ה הכתוב „השיר יהי לכם" הוא „ביום שתגאלו מן הגלות" (פרש"י פסחים שם). וראה טו"א מגילה יד, א ד"ה יצי"מ, וכ"מ ממדרש תהלים (קיג) שאמרו הלל בשעת הנסים כו' דיצי"מ. וראה ירושלמי פסחים פ"ה ה"ה. פרקי דר"א ספמ"ח וברד"ל שם. 60) וכ"מ בירושלמי שם פ"ט ה"ג, שבפסוק זה למדין ליל פסח ממפלת סנהריב (וראה קה"ע ופ"מ שם). ועד"ז בפרש"י ישעי'

בו הלל מצד עצמו דאיכרי מועד דאיכרש בעשיית מלאכה ולא משום לתא דניסא. וי"ל הא דפריך והרי יצי"מ, אהלל שאומרים כליל יו"ט ראשון של פסח קא קשיא ליה דהא לאו משום לתא דרגל אמרינו ליה אלא משום לתא דניסא היא דהא בשאר רגלים אין אומרים הלל כליל אלא ביום לחוד והכא אמרי' הלל כדתנן בפסחים פ"ט (דף צ"ה) ש"מ משום לתא דניסא אמרי' ליה כליל.

שם: וראה ירושלמי פסחים פ"ה ה"ה: א"ר לוי. ניתן כח בקולו של פרעה, ומה הי' אומר קומו צאו מתוך עמי לשעבר הייתם עבדי פרעה מיכן ואילך עבדי ה', באותה שעה היו אומרים הללו הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה.

שם: פרקי דר"א ט"ז מ"ח: ר"י אומר כל אותו הלילה היו ישראל אוכלין ושותין יין ושמיחים ומהללים להקב"ה בקול גדול.

שם: וברד"ל שם: וז"ל (עמ"ש „ושותין יין כו' ומהללים כו'"): כמ"ש בפסחים [צה]: שטעון הלל באכילתו מדכתיב השיר יהי לכם כליל התקדש חג, והיינו הלילה שיצאו ממצרים שאז נתקדש בראשונה לחג לדורות. ומשום שאין אומרים שירה אלא על היין פשיטא לי' ששתו יין כו'.

הערה 60: וכ"מ בירושלמי שם פ"ה ה"ג: אמר ר' יוחנן בשם ר' שמעון בן יהוצדק, כתיב השיר יהי לכם כליל התקדש חג בא ליל פסח ללמד על מפלתו של סנהריב ונמצא למד ממנו, מה זה טעון הלל אף זה טעון הלל.

הערה 55: רש"י .. בד"ה לילה: וז"ל: .. כפסח ראשון שטעון הלל בשעת שחיטתו כדאמרן בתמיד נשחט (פסחים סד, א) ולקמן (ק"ז, א) אמרינו נביאים שביניהן תקנו להם שיהיו אומרים על כל פרק ופרק וכל דבר חידוש.

הערה 56: כדמוכח מפרש"י שם: וז"ל ד"ה כליל התקדש חג: כמו שאתם נוהגים לשורר כליל התקדש חג ואין לך לילי חג להטעין שירה חוץ מלילי פסחים על אכילתו.

הערה 57: בשפ"א כאן: וז"ל: מיהו י"ל ג"כ דמשו"ה אין אומרים הלל באכילה אע"ג דאיכא טעם הנ"ל (דאפשר ישראל שוחטין כו') משום שכבר אמרו ביום בעת עשי' לא שייך כ"כ סברא הנ"ל דאפשר כו'.

הערה 58: מפרש"י ד"ה „נוטלין את לולביהן": וז"ל: אגררא נסבה דברייתא היא הכי.

הערה 59: וראה טו"א מגילה יד, א ד"ה יצי"מ: בגמרא: יצי"מ דגס שבח"ל הוא היכי אמרי שירה. ובטו"א: פי' הלל כדאמרי' בערכין להדיא וכמ"ש בסמוך, וק"ל מאי פריך מי"ט ראשון של פסח שאומרים הלל דילמא לאו משום נס אומרים אותו אלא מפני שהוא מועד מידי דהוה אעצרת וסוכות דלא נעשה בהם נס ואפ"ה אמרי' אותו, ואפילו ר"ח ה"ל למימר אלא דלא איקדש בעשיית מלאכה וה"נ הלל ברי"ח וי"כ הל"ל אלא משום דמלך יושב על כסא דין כדאמרי' התם הא לאו הכי הוי אמרי' בהו הלל, א"כ יו"ט ראשון של פסח מהראוי לומר

עצמו, ולכן לא אימעיט. דהיינו, שהתירוץ הראשון מדגיש בעיקר השינוי של אמירת הלל ביום לגבי אמירתו בלילה ע"י הטעם לאמירתו בלילה, וממילא מוכן (בדרך השלילה) שאמירתו ביום אינה מטעם „התקדש חג” ולכן אין חילוק בין יום י"ד בניסן (פ"ר) ליום י"ד באייר (פ"ש).

התירוץ השני „אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן .. ואין אומרים הלל”, מדגיש את הטעם של אמירתו ביום (שאמירת הלל ביום קשורה בשחיטת הפסח „אפשר ישראל שוחטין .. ואין אומרים וכו'”), ולכן מוכן שצריך לומר הלל בשחיטת פסח שני בדיוק כמו בשחיטת פסח ראשון.

אבל שונה היא אמירת ההלל באכילת פסח (ראשון) ש(האכילה כשלעצמה אינה מספקת לזה, כנ"ל, אלא) היא מטעם „התקדש חג” כנ"ל, ולכן באכילת פסח דליל ט"ו באייר לא שייכא אמירת ההלל.

ויש לומר, שהחילוק בין שני התירוצים הוא: לפי התירוץ הראשון הנה גם אמירת ההלל שבשעת השחיטה קשורה עם הזמן, עם „יום”, ע"ד שהוא באכילתו — אלא שבאכילתו הזמן עצמו הוא סיבה, ואילו בשחיטתו מצות השחיטה עושה את הזמן: ע"י מצות שחיטת הפסח בזה היום נעשה הזמן עצמו ⁶³ כזה שהוא טעון הלל ⁶⁴; ולפי התירוץ

מזה ⁶¹ מוכן בנוגע לפסח שני, שמכיון ש„אין מקודש לחג” — שהרי ליל ט"ו באייר לא הי' זמן של נסים ולכן אין בו תוכן של חג ⁶⁰ — לכן אכילת פ"ש „אין טעון הלל”, כיון שהאכילה כשלעצמה אינה סיבה מספקת לאמירת הלל, כנ"ל.

ז. לאחר תירוץ זה בגמרא (ובתמשך לביאור הנ"ל) קאי בגמרא על „זה וזה טעונין הלל בעשייתן כו'” ושואל „מאי טעמא”: מהו טעם החילוק בין שחיטת הפסח (שטעונה הלל) לאכילתו (שאינה טעונה הלל) — למה תהי' שחיטתו של פ"ש שונה מאכילתו): אין הגמרא שואלת כאן הטעם למה שחיטה בכלל „טעון הלל”, כי המקום לשאלה כזו אינו בקשר למשנה זו, אלא בפעם הראשונה שנאמר הדין דהלל בשחיטה — במשנה קודמת ⁶²; במשנה זו נמנים רק פרטי הדינים שבהם חלוקים פסח ראשון ופסח שני ובדרך ממילא גם כמה הם משתווים — בהלל בשחיטה (וכו') — וע"ז באה השאלה „מאי טעמא”.

ומבאר הגמרא שגדר אמירת ההלל בשחיטתו שונה מאמירת ההלל באכילתו (בלילה):

התירוץ הראשון „לילה קא ממעט יום לא קא ממעט”, אמירת הלל בלילה קשור עם הטעם ד„התקדש חג”, ולכן ממעטים „לילה” דפסח שני; אבל אמירת הלל ביום אינה קשורה עם הזמן מצד

שם. וברמב"ן לסהמ"צ שורש א' ד"ה והפליאה (דס"ל דהלל הוא מה"ת) כ' כי ישירו לא"ל המושיע אותם מיד שנחרב כאשר הם משוררים בליל התקדש חג והוא ליל אכילת חג הפסח שהיו משוררים בקול גדול כמו שאמרו (פסחים פה, סע"ב). וברמב"ן פסחים (ק"ז, א ד"ה ותמה): שאין לך הלל חובה באכילת פסחים שהיא שעת גאולה וכן שנינו זה וזה טעון הלל באכילתם (? — כנראה הוא ט"ס) וסמכותו על המקרא דכתיב השיר יהי' לכם כו' (וראה שו"ת תו"ח שבהערה 46). אבל מרמב"ן (שם ד"ה עוד) לפניו ובר"ן (פסחים שם) משמע, שהלל בלילה הוא הלל שעל עשיית מצוה (אכילת הפסח עצמה). ⁶¹ ועפ"י מתורץ דיוק השפ"א כאן. ⁶² פסחים סד, א. ⁶³ ראה תוס' ערכין שבהערה 41. ולהעיר מירוש' ורמב"ם וצל"ח שבהערה שם. וראה מכתבי תורה (מכ"ג) דלפי פי' התוס' ברכות (יד, א ד"ה ימים) צ"ל דכוונת התוס' בערכין — ד„אז הו' להו יו"ט” — הוא ל„פסח שני”. ⁶⁴ ועפ"י יש לבאר מה שפרש"י בתי"ה הא', „ולקמן אמרינן נביאים שביניהן תקנו” (ראה לעיל הערה

שם: אבל מרמב"ן (שם ד"ה עוד) לפניו: וא"ת והא בגמ' דילן בפרק אין נערכין תני להא דר' שמעון בן יהוצדק שמונה עשר יום יחיד גומר בהן את ההלל ולא קתני לילה של פסח, זו אינו סברא דהתם הלל דעל עשיית מצוה לא קתני, תדע דהא לא מני נמי שחיטת פסחים וכו'.

ובר"ן (פסחים שם): שם הוא ע"ד לשון רמב"ן הנ"ל. הערה 61: השפ"א כאן: וז"ל: ול"ד דהא האי קרא הכי קאמר דלעתיד בימי המשיח יהי' יו"ט כאותו הלילה של פסח, א"כ שפיר צריך להגדיל הדבר כליל התקדש חג, וא"כ היכי אמרינן דאתי למעט פ"ש. [וראה שם תירוץ].

הערה 63: התוס' ברכות (יד, א ד"ה ימים): בגמרא: ימים שהיחיד גומר בהם את ההלל. ובתוס': לאו דוקא יחיד אלא

שם: קה"ע שם: וז"ל: בא ליל פסח ללמד על מפלתו של סנחריב, שתהי' כליל פסח ולמדים ממנה שליל יום טוב של פסח טעונה הלל באכילת פסח, מה זה — מפלתו של סנחריב צריך הלל על הנס אף ליל פסח צריכה הלל.

שם: ופ"מ שם: וז"ל: בא ליל פסח ללמד וכו', דזה נאמר על מפלתו של סנחריב שבישר להם הנביא שיאמרו שיר עליו כליל התקדש חג וה"ז בא ללמד ונמצא למד שליל התקדש חג דוקא הוא דטעון הלל כמפלתו של סנחריב שהי' בלילה.

שם: ועד"ו בפירש"י ישע"י שם: כליל התקדש חג — כמו שאמרתם שיר של הפסחים במצרים ונראה מקרא זה כאילו בא ללמד על סנחריב ולימד על פרעה שאמרו הלל כליל אכילת פסחים, מדרש תהלים.

שהזמן מצ"ע הוא זמן המביא לחיוב האמירה, אלא זה מחמת שחיטת הפסח (שבו) הנה מוכן, שבזה שווים פסח ראשון ופסח שני ושניהם טעונים הלל בעשייתן.

השני אמירת ההלל היא רק מחמת שחיטת הפסח — „אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן כו' וא"א הלל" ⁶⁵.

עכ"פ לשני התירוצים מוכן, שמכיון שהטעם שפסח ראשון טעון הלל בעשייתו אינו מחמת

סימן יא

ה ס י ב ה

עתידי להשקות את אומות העולם.. וכנגדן עתיד הקב"ה להשקות את ישראל ד' כוסות של נחמות וכו'."

בפשטות ההפרש בין הטעמים האחרונים להטעם הראשון „כנגד ד' גאולות" הוא: להטעמים הנ"ל אין כד' הכוסות זכר ושייכות גלוי' לגאולת בני ישראל (ממצרים) ⁴, משא"כ להטעם „כנגד ד' גאולות" הרי ד' הכוסות הם זכר ל(לשונות של) גאולה.

א. בירושלמי פסחים פ"י ה"א: „מנין לד' כוסות („רמוז מן התורה" ²) ר"י בשם ר' בניי' כנגד ד' גאולות („לשונות של גאולה שהוזכרו בפרשה כשנתבשרו על גאולת מצרים" ²) לכן אמור גו' והוצאתי גו' והצלתי גו' וגאלתי גו' ולקחתי גו' ³.

ועוד טעמים נאמרו שם: „ריב"ל אמר כנגד ד' כוסות של פרעה וכו'. ר' לוי אמר כנגד ד' מלכויות. ורבנן אמרי כנגד ד' כוסות של פורענות שהקב"ה

(55) — כי מהגמ' מוכח שההלל שייך ליום — להזמן, וע"ז מתאים יותר מה ש„נביאים שביניהן תקנו כו' על כל פרק ופרק כו' " שהם ענינים השייכים להזמן (מצד איזה דבר שאירע בו וכיו"ב) לא מצד הפעולה עצמה כו'. (65) ולכן פירש"י „דדבר כצוה הוא טעון הלל", היינו מצד מצות שחיטת הפסח עצמה. ועד"ז מוכן מרמב"ן ור"ן לפסחים ק"ו, א. וגם עפ"ז יש לבאר מה שלדעת רש"י (לעיל סד, א. ד"ה אם גמרו וד"ה ואם שנו) היו קוראים את ההלל רק בשעת שחיטה, כי [נוסף להמבואר בתוס' שם, דכשאינו נסכין אין הלויים אומרים שירה בשעת הקרבה כ"א בשעת שחיטה — והרי גם לדעת רש"י הלויים היו אומרים את ההלל כמשנ"ת פעם בארוכה (ראה המכתבים שבנספחים) * — הרי' המצוה בק"פ שעל ישראל היא השחיטה, וכנ"ל בהערה 31 32. (1) וראה גם ב"ר פפ"ה, ה. אוה"ת וארא (ע' קפה. ע' ב'תקצו). (2) פני משה שם. (3) פרשת וארא ו, ר"ו. (4) במאירי פסחים צ"ט, ב: שענינם (של ד' כוסות של פרעה) הי' סבה לגאולת מצרים. וראה ג"כ בקה"ע ופ"מ לירושלמי שם. ומפרשי המדרש בב"ר שם — אבל מוכן, שזה רק סבה לסבה דסבה כו' ושייכות רחוקה לגאולה, משא"כ להטעם „כנגד ד' גאולות" הרי * וראה שקו"ט בזה בס' האחרונים — במכתבי תורה (מכתב ב"ה). בהמובא בפעם"נ עה"ת פרשתנו ע' מג ואילך. תו"ש מילואים לחלק יב ס"ב. ובכ"מ. וע"פ המבואר בהמכתבים שנסמנו בפנים ההערה א"צ לכל הנ"ל.

שם בשוה"ג: כפי' האחרונים: לא נעתק מפני האריכות. הערה 1: וראה גם ב"ר פפ"ה ה: שם הוא ע"ד בירושלמי, אלא שמוחלפים שמות האומרים באיזה מהמאמרים. שם: אוה"ת וארא (ע' קפה. ע' ב'תקצו): לא נעתק מפני האריכות.

הערה 4: וראה גם כן בקה"ע: וז"ל (ד"ה כנגד): כנגד ד' כוסות של פרעה, ונרמזה גאולת ישראל בהאי עניינא, כדדרש בב"ר: והנה גפן לפני — אלו ישראל, גפן ממצרים תסיע.

שם: ופ"מ לירושלמי שם: וז"ל (ד"ה הנ"ל): לפי שבאותו חלום של שר המשקים נתבשר יוסף הצדיק על הגאולה כדרש חז"ל מקרא, והנה גפן וכו' וכנגד ד' כוסות של פורענות שהקב"ה עתיד להשקות וכו', כלומר שמרמזין הן גם על הגאולה לעתיד.

שם: ומפרשי המדרש בב"ר שם: ביפה תואר: סמכו הכוסות על המספר הנמצא בפ' זו הרומזת על הגאולה כו'.

אפילו צבור קורא יחיד כיון שאין כל ישראל ביחד כמו שהיו בשחיטת פסחים ב"ד בניסן כו'.

הערה 65: רש"י ולעיל סד, א. ד"ה אם גמרו: אם גמרו שנו כשהיו מתחילין לשחוט מתחילין לקרות ואם רבו פסחים ומשך זמן שחיטתן עד שגמרו ועדיין רבים שוחטין חוזרין וקורין שני'. שם: וד"ה אם שנו: ועדיין לא גמרה שחיטת פסחי אותה הכת שילשו וכו'.

שם: להמבואר בתוס' שם: ד"ה קראו: קשה לר"י דאמרינן בפ' אין נערכין בערכין (יא, א) ובכיצד מברכין (ברכות לה, א) אין אומרים שירה אלא על היין, והכא חזינן דאיכא שירה בלא נסכים וכן היו מקדשים העזרות בב' תודות ובשיר (שבועות יד, ב). ואומר ר"י דה"פ אין אומרים שירה בשעת הקרבת קרבן אלא על היין דמשמח אלקים ואנשים דריש לי', ועיקר שתי' ושמחה היינו בשעת אכילה ודומיא דהכי נמי לגבוה בשעת הקרבת קרבן קאמר דאין אומר שירה אלא על היין אבל שלא בשעת הקרבה היו אומרים שירה שלא על היין בכמה דוכתי.